

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra liturgické teologie

Jiří Marek Kotrba

Zasvěcení kostela a oltáře

Teologie a symbolika liturgického prostoru podle
ODEA

Diplomová práce

Vedoucí práce: S. L. D., Ing. Pavel Kopeček

Obor: Katolická teologie

OLOMOUC 2011

Univerzita Palackého v Olomouci
Katedra liturgické teologie

CMTF
2010/2011

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Jiří Marek Kotrba

Obor: Katolická teologie

Vedoucí diplomové práce: S. L. D., Ing. Pavel Kopeček

Zasvěcení kostela a oltáře, Teologie a symbolika liturgického prostoru podle ODEA
(Dedication of a Church and an Altar. The Teology and symbology of Liturgical space
in ODEA.)

Zásady pro vypracování:

Vypracování výzkumného záměru - listopad 2009

Výběr a studium literatury - prosinec 2009

Hledání souvislostí - leden 2010

Ověření metody řešení - březen 2010

Vytvoření osnovy práce - duben 2010

Prvopis práce - srpen 2010

Korekce práce - prosinec 2010

Jazykové a typografické úpravy - únor-březen 2011

Odevzdání práce - duben 2011

Seznam odborné literatury:

Pontificale Romanum, editio typica, Roma 1977.

Římský pontifikál, Praha 2008.

CALABUIG, M. I., Il rito della dedicazione della chiesa, in CHUPUNGCO, J. A., *Scientia liturgica V*, Piemme : Pontificio Instituto Liturgico Sant'Anselmo, 1998.

ALLMEN, J.-J., von. *Biblický slovník*, Kalich 1987.

Rozsah diplomové práce: 60 stran

V Olomouci 25. března 2011

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracoval samostatně a použil jen prameny uvedené v seznamu literatury.

V Olomouci dne 25.března 2011

Děkuji P. S. L. D., Ing. Pavlu Kopečkovi za odborné vedení této diplomové práce. Rovněž chci poděkovat P. Mgr. Liboru Botkovi, Th.D. a také P. PaedDr. ThLic. Marcelu Puvákovi za pomoc při překladu textů z italštiny.

Obsah

Obsah.....	5
Úvod.....	7
1. Historie obřadů zasvěcení kostela	9
1. 1 Místo liturgického slavení v biblických a nebiblických textech	10
1. 2 Kultovní místa v prvotní církvi.....	11
1. 3 Domus ecclesiae	12
1. 4 Křesťanské chrámy a jejich forma zasvěcení.....	15
1.4.1 Slavení eucharistie.....	15
1.4.2 Ukládání relikvií do oltáře.....	16
1.4.3 Pomazání křížmem	17
1.4.4 Obmytí vodou.....	18
1.4.5 Rozvoj dalších rituálních prvků obřadu	19
1. 5 Rituál svěcení kostela ve středověku	20
1. 6 Obřady svěcení kostela po Tridentském koncilu	22
1. 7 Současná podoba Obřadů zasvěcení kostela a oltáře	24
2 Základní struktura obřadu.....	28
2. 1 Vstupní obřady.....	28
2. 2 Bohoslužba slova	31
2. 3 Modlitba zasvěcení a mazání	33
2. 4 Bohoslužba oběti	36
2. 5 Závěrečné obřady.....	37
3 Teologie a symbolika v eucharistii Obřadu zasvěcení kostela a oltáře.....	38
3. 1 Symbolický obraz Jeruzaléma a města	39
3. 2 Symbolický obraz matky a nevěsty.....	42
3. 3 Symbolický obraz panny	45

3. 4 Symbolický obraz vinice	46
3. 5 Symbolický obraz chrámu a příbytku	48
4 Liturgie jako „architekt“ bohoslužebného prostoru.....	50
4. 1 Teologie liturgických staveb na základě ODEA	51
4. 2 Teologie křesťanského chrámu	52
4. 3 Požadavky církevní obce na liturgický prostor	55
4. 4 Požadavky liturgie na liturgický prostor	56
4. 5 Symbolická místa v liturgickém prostoru.....	57
Závěr	61
Bibliografie.....	63
Seznam zkratk.....	67
Přílohy	68

Úvod

Církev má svůj počátek v příchodu, utrpení, umučení a ve slavném vzkříšení Krista. Zároveň obdrží svou pečeť při Kristově druhém příchodu a při jeho slavném zjevení. Potřebuje však v tomto mezičase stabilní místo. Může se to zdát divné, vždyť v liturgii se slaví tajemství Krista, jehož hrob zůstal prázdný. Ježíš Kristus hledal následovníky, kteří by ctili Boha v duchu a pravdě. Avšak společenství Kristových učedníků je vždy v jistém slova smyslu zlokalizováno, svoláno a shromážděno Bohem na jedno místo, Bohem, který nebydlí v příbytcích udělaných lidskýma rukama.¹

V diplomové práci se chci zaměřit na rituál zasvěcení kostela. O obřadech zasvěcení kostela bylo napsáno mnoho studií, přičemž mě napadají alespoň tyto dvě: doktorská práce Fabia Trudu na Papežském liturgickém institutu v Římě² a přednáška Pavla Kopečka na symposiu Symbol - Architektura - Liturgie na CMTF UP v Olomouci ze dne 30. 11. 2002.³ Konkrétně však chci čerpat z obřadu, který je obsažen v Římském pontifikálu, jedná se o Zasvěcení kostela a oltáře. Mým cílem je analyzovat české texty s přihlédnutím k latinské verzi a poukázat na teologické a symbolické obrazy, které se v obřadech vyskytují. Téma jsem si zvolil proto, že Obřad zasvěcení kostela a oltáře i kompletní Římský pontifikál vyšel oficiálně v češtině v nedávné době.

Dílo si neklade nárok obsáhnout a vystihnout všechny aspekty obřadu a jeho dlouhý historický vývoj. Chtěl bych jen zkoumáním Obřadu zasvěcení kostela a jeho textové části nastínit jeho teologickou i symbolickou bohatost, a to jak v rovině eucharistické, tak i rituální.

Práce je rozdělena do čtyř kapitol. V první kapitole se zaměřím na historický vývoj obřadu zasvěcení kostela a oltáře. Objasním základní rituální formy obřadu Zasvěcení kostela a jeho jedinou nutnou liturgickou formu - slavení eucharistie. Ve druhé kapitole budu pojednávat o samotném obřadu zasvěcení ve stávající podobě, tak jak jej obsahuje český překlad Římského pontifikálu z roku 2008. Popis rituální

---

¹ Srov. 1 Král 8, 27.

² Srov. TRUDU, F. *Immagini simboliche dell'Ecclisia nel Rito di Dedicazione della Chiesa. «Haec aedes mysterium adumbrat Ecclesiae»*, ed. CLV, Roma 2001.

³ Přednáška byla zveřejněna ve *Studia Theologica: KOPEČEK P. Teologie a současná sakrální architektura*, in *Studia theologica* 13, roč. 5, č. 3, Olomouc 2003, str. 16 – 23.

stránky daného obřadu odkazuje na jeho teologickou a symbolickou bohatost. Ve třetí kapitole bych chtěl poukázat na symbolické obrazy, které se vyskytují v textech obřadu zasvěcení kostela a oltáře, na jejich teologickou stránku a význam. Ve čtvrté kapitole naznačím, jak se liturgie projevuje jako „architekt sakrálního prostoru“, jakým způsobem liturgické jednání ovlivňuje liturgický prostor. Různé liturgické obřady kladou různé požadavky na prostor, který je nejen místem symbolickým, ale i funkčním. Jeho funkčnost je dána posláním tohoto prostoru, jenž je určen pro liturgii. Toto „pro liturgii“ není jen finální, ale i významové a obsahové.

Při zpracování diplomové práce jsem jako pramen použil především Římský pontifikál s přihlédnutím k latinskému *Ordo dedicationis ecclesiae et altaris*.⁴ Následně to byly i další liturgické knihy a magisteriální dokumenty – Všeobecné pokyny k Římskému misálu.⁵ Metodologicky jsem se snažil rozebírat jak rituální, tak i verbální stránku obřadu Zasvěcení kostela a oltáře a stanovit tak některá základní kritéria pro přesnější chápání sakrálního prostoru.

---

⁴ Pontificale Romanum, *Ordo dedicationis ecclesiae et altaris*, editio typica, 1977.

⁵ *Institutio Generalis Missalis Romani*, editio typica tertia, 2002, český překlad: *Všeobecné pokyny k Římskému misálu*, ČBK, Praha 2003.

1. Historie obřadů zasvěcení kostela

Historický pohled do obřadů zasvěcení kostela nás upozorní na to, že již od křesťanského starověku se formuje rituál zasvěcení křesťanského kultovního místa. Podle svědectví Eusebia z Cézareje (263-340)⁶ již na počátku 4. století církve znala obřad, kterým se zasvěcoval křesťanský chrám. Eusebius píše: „Viděli jsme, po čem jsme toužili. Ve všech městech se konaly slavnosti a světily se nové kostely. Při této příležitosti se shromažďovali biskupové a z dalekých a cizích krajín proudili lidé k slavnosti.“⁷

V následném období i další církevní autoři mluví o zasvěcení kostelů a od 8. Století po Kr. se objevují první liturgické knihy, které popisují tento obřad. Budeme-li procházet latinské texty obřadu zasvěcení kostela v různých *Ordines*, zjistíme, že v každé historické době se hovořilo výlučně o zasvěcení - dedikaci kostela. Je otázkou, zda je použití výrazu „dedikace“ správné. Lze se podívat na etymologii pojmů, které se ve spojitosti s obřadem používají.

Pojmem *benedictio* se rozumí takové liturgické jednání, při kterém je v modlitbách společenství oslavován a uznáván Bůh jako pramen veškerého požehnání, a kdy Bůh toto požehnání vylévá na shromážděný lid. Je to způsob posvátného styku Boha se světem. Latinské slovo „benedicere“ odpovídá řeckému „eulogein“ a hebrejskému „beracha“. Všemi těmito slovy je myšleno dobrořečit, oslavovat, velebit a v poslední řadě také žehnat, což se stalo nejužívanějším výrazem pro latinské „benedicere“ a jež nejpřesněji vyjadřuje význam tohoto slova.⁸

Žehnání se většinou zaměřuje s aktem svěcení, tedy takovým aktem, který má trvalé působení i s právními následky. Lidé určené pro zvláštní službu nebo věci pro bohoslužebné užívání se stávají svěcením oddělenými od ostatních svého druhu. O to ve vlastním slova smyslu při zasvěcení kostela a oltáře nejde. Latinské „consecratio“ tedy použít nelze, přihlédneme-li k tomu, o co při obřadu jde. Nejlépe se na tomto

⁶ Srov. EUSEBIUS Z CÉZAREJE, *Církevní dějiny* X, III, PL III, 500.

⁷ EUSEBIUS Z CÉZAREJE, *Církevní dějiny* X, III, přeložil NOVÁK, J. ed. Teologické texty, ed. Česká katolická Charita, Praha 1988, str. 176.

⁸ RICHTER, K. *Kirchenräume und Kirchenträume*, Herder 1998, str. 134.

místě hodí slovo „*dedicatio*“, které je užito v historických zmínkách ve spojitosti s předáváním pohanských svatyní ke křesťanským účelům, neboť nejplněji vystihuje účel obřadu.

Pro předměty náboženské úcty se tedy užívá výraz žehnání - *benedictio*, osoby a předměty posvátného kultu, jako kupříkladu posvátné oleje, se svěťí - *consecratio* a chrámy se zasvěcují - *dedicatio*.⁹

1. 1 Místo liturgického slavení v biblických a nebiblických textech

Obřad zasvěcení místa určeného pro kult je znám a vykonáván od nepaměti. Pohané praktikovali zasvěcení svatyní, oltářů, míst a cest. Rovněž Starý zákon dosvědčuje praktiky posvěcování, především je řeč o zasvěcení chrámu Šalomounova¹⁰ a druhého chrámu posvěceného za proroka Ezdráše.¹¹ Vyvolený národ slavil rok co rok očištění a posvěcení chrámu a oltáře Judou Makabejským.¹² To se připomíná při svátku nazvaném Chanukka. Křesťanský obřad posvěcení kostela se tak mohl inspirovat biblickou tradicí. Podle svědectví Eusebia z Cézareje¹³ byl den posvěcení kostela dnem výjimečným, svátkem Božího lidu, neboť „křesťané každého věku se ze všech sil srdcem i duší radovali a vychvalovali dárce dobra prosbami a díkučiněnými.“¹⁴

Rovněž sv. Augustin zdůrazňuje radost společenství při posvěcení chrámu a připomíná, že skutečným chrámem Božím jsou samotní věřící. Slavné slavení eucharistie za účasti biskupa bylo na počátku jediným a nutným aktem svěcení. Sv. Jan Zlatoústý dodává, že „*oltář byl posvěcen tím, že na něj bylo položeno tělo Kristovo*“.¹⁵

---

⁹ RICHTER, K. *Kirchenräume und Kirchenträume*, Herder 1998, str. 135.

¹⁰ Srov. 1 Král 8, 1-66.

¹¹ Srov. Ezd 6, 15-18.

¹² Srov. 1 Mak 4, 36-59.

¹³ Srov. EUSEBIUS Z CÉZAREJE, *Církevní dějiny X*, III, PL III, 500.

¹⁴ Posvěcení baziliky v Tyru ve Fénicii r. 314.

¹⁵ Srov. Hom XX in 2 Kor; PG 61, 540.

V prvních třech stoletích křesťanství ovšem nelze očekávat existenci rituálu pro svěcení kostelů. Neexistují ze dvou důvodů: historické podmínky neumožňovaly budování kultovních budov pro křesťanská společenství, která neměla právní subjektivitu a netěšila se zvláštní přízni obyvatelstva. Křesťanské komunity, založené na učení Kristově a apoštolů, zdůrazňovaly svoji odlišnost od ostatních kultů, a proto neměly chrámy. Pro jejich kultovní činnost sloužily běžné prostory, scházely se především po domech, které se postupně utvářely jako *domus ecclesiae*. Pro křesťany, na rozdíl od pohanství, je hrdostí nemít chrámy, oltáře a oběti. Na přelomu 2. a 3. století po Kr. apologeta Minucius Felix píše: „Vy věříte, že nemaje chrámů a oltářů držíme v tajnosti objekt naší úcty. Jakou napodobeninu si mohu představit ke slávě Boží, jestliže sám člověk je jeho obrazem? Jaký chrám mohu vystavět, když celé universum, které stvořil, jej nemůže obsáhnout? Není lepší zasvětit mu svatyni v naší duši? Obětí příjemnou je přímý duch, čisté srdce a upřímná duše. Tedy uskutečňovat ctnosti je vzývání Boha; pěstovat spravedlnost je přinášet oběti Bohu; zdržet se lži je stát se Bohu blízkým; vytrhnout člověka z nebezpečí je obětovat Bohu nejlepší obět'. Hle, to jsou naše oběti, to je náležitá úcta Bohu.“¹⁶

Druhým důvodem je formace křesťanská liturgie jako duchovní bohopocty, ke které nejsou nezbytně nutné budovy z kamene.¹⁷ Texty Minucia Felixe a další texty té doby ukazují, jak pronikl mezi učedníky Pavlův pojem „duchovní bohopocty“, odvozený z Pánova učení.¹⁸

1. 2 Kultovní místa v prvotní církvi

Ježíš Kristus vnesl hlubokou změnu do vztahu učedníků k Jeruzalémskému chrámu a k židovskému kultu. Při jeho smrti se „chrámová opona roztrhla vedví

---

¹⁶ Srov. CALABUIG M. I. Il rito della dedizione della chiesa, in CHUPUNGCO, J. A. *Scientia liturgica V*, Piemme 1998, str. 375 - 376.

¹⁷ Viz Jan 4, 23: „Nastává hodina, kdy opravdoví ctitelé budou uctívat Otce v duchu a v pravdě.“

¹⁸ Srov. Řím 12, 1; srov. CALABUIG M. I. Il rito della dedizione della chiesa, in CHUPUNGCO, J. A. *Scientia liturgica V*, Piemme 1998, str. 376.

odshora až dolů”,¹⁹ aby tak ohlásila konec bohopocty vázané na chrám a v širším smyslu i konec uskutečňování boží ekonomie spásy skrze židovský národ. Tato skutečnost přechází na Krista a jeho učedníky, tedy na církev, kterou založil. Celý život Ježíše Krista směřoval a naznačoval tuto změnu: na počátku své veřejné činnosti Ježíš vykonal příznačné „vyčištění” chrámu,²⁰ kterým zvěstoval změnu místa pravé bohopocty. Jeho vzkříšené tělo²¹ je středem nové úcty v duchu a v pravdě,²² v něm „tělesně přebývá celé božství”.²³ On je pravým chrámem, z něhož, více než z Jeruzalémského chrámu z vidění Ezechiela,²⁴ tryská „pramen živé vody”.²⁵

Apoštol Petr zdůrazňuje důležitost víry a křtu, které nastolují mezi křesťany a Kristem jedinečný vztah. Stávají se „živými kameny” a jsou „*použiti jako živé kameny pro budování duchovní budovy, pro svaté kněžstvo, pro přinášení duchovních obětí přijemných Bohu prostřednictvím Ježíše Krista*”.²⁶

V Pavlových listech se přenos atributů chrámu na společenství věřících děje takovým nejpřirozenějším způsobem, že to pokládá za vlastní a jasné ze své podstaty: „*Nechápete, že jste chrám Boží a že Duch svatý ve vás bydlí? Jestliže někdo zničí Boží chrám, Bůh zničí jeho. Neboť Boží chrám je svatý a vy jste ten chrám*”.²⁷ Církev je „Boží chrám”, protože v síle víry a křtu přebývá v křesťanech Boží duch.²⁸

1. 3 *Domus ecclesiae*

Po Letnicích Kristovi učedníci pokračují v navštěvování chrámu,²⁹ ale současně slaví eucharistii po domech. Obřad lámání chleba je anamnetickou činností, kterou

---

¹⁹ Srov Mt 27, 51.

²⁰ Srov. Jan 2, 13-22.

²¹ Srov Jan 2, 18-22.

²² Srov Jan č, 20-24.

²³ Kol 2, 9.

²⁴ Srov Ez 47, 1-12.

²⁵ Zj 21, 6; srov. Jan 4 13-14; 7, 37-39; 19, 34.

²⁶ 1 Petr 2, 5.

²⁷ 1 Kor 3, 16-17; srov 6, 19.

²⁸ Srov. CALABUIG M. I. Il rito della dedizione della chiesa, in CHUPUNGO, J. A. *Scientia liturgica V*, Piemme 1998, str. 377.

²⁹ Sk 2, 46; 5, 42.

konali podle příkazu Pána.³⁰ Po vzoru domu, kde Kristus slavil s učedníky Poslední večeři, prvotní křesťané vyčlenili v domě, kde se scházeli, specifické místo křesťanské bohoocty: „*Každého dne všichni společně navštěvovali chrám, lámali chléb po domech a jedli pokrm v radosti a s upřímností srdce, chválili Boha a těšili se oblibě všeho lidu.*”³¹ Každé slavení eucharistie jako slavení nových Velikonoc je umístěno do stejného domácího prostředí jako staré Velikonoce.³²

Texty Nového zákona popisující domy, kde se prvotní církve scházela, mluví především o „horní místnosti.“ V horní místnosti byla shromážděna skupina učedníků „*spolu s některými ženami a s Marií, Ježíšovou matkou a s jeho bratry*“³³ v očekávání daru Ducha svatého. Pravděpodobně to byl stejný dům, v němž se o neděli velikonoční Vzkříšený zjevil svým učedníkům³⁴ a kam se ihned po svém osvobození uchýlil Petr: „*dům Marie, matky Jana zvaného Marek, kde se nacházel velký počet osob shromážděných na modlitbě*”.³⁵ V Novém zákoně se mluví o domě Aquily a Priscilly jak v Efezu tak v Římě,³⁶ kde se shromažďovala církve – *ekklēsia*. Dále to byl dům Filemonův, u něhož se nachází komunita koloská; dům v Troadě, kde Pavel v noci slaví eucharistii v dobře osvětleném sále ve třetím poschodí.³⁷

Opakování slavení eucharistie a modlitebních setkání ve stejném domě v ovzduší víry a společenství podmínilo určitý druh jeho stabilního určení ke křesťanskému kultu. Dům, ve kterém se slavila eucharistie, následně podléhal architektonickým úpravám. Profesor Kunetka k tomu říká: „*Výrazem domus ecclesiae nebyl označován prostor, ve kterém se slavila bohoslužba, ale celý dům. Místnost určená pro bohoslužbu nebyla „sakralizována“, byla stále užívána k „profánním“ účelům. Před rokem 200 nemůžeme mluvit o žádné „křesťanské architektuře.*“³⁸

---

³⁰ Srov. 1 Kor 11, 23-26.

³¹ Sk 2, 46-47.

³² Srov. Ex 12, 1-14.

³³ Sk 1,14.

³⁴ Srov. Lk 24, 33.

³⁵ Sk 12, 12.

³⁶ Srov. 1 Kor 16, 19; Řím 16, 5.

³⁷ Sk 20, 7-12.

³⁸ Srov. KUNETKA, F. *Eucharistie v křesťanské antice*, ed. CMTF UP v Olomouci, Olomouc 2004, str. 194 – 195.

Z domů v městě Římě, kde se křesťané scházeli, v pozdější době vznikly římské tituly.³⁹

Chtěl bych se zmínit o dvou stavbách. Prvně je to *domus ecclesiae* v Dura Europos (Sýrie), obvyklý dům na Středním Východě, sahající přibližně k roku 250, používaný způsobem trvalým a snad výlučným k liturgickému slavení komunity: jedna místnost se stěnami zdobenými obrazy – Dobrý Pastýř, Adam a Eva, Petr zachráněný z potopení na Tiberiánském jezeře; dvě sousední místnosti, které vedou k myšlence o „rozdílu mezi sálem modlitby a sálem večeře”.⁴⁰ Podle archeologických vykopávek z roku 1921 nepatřil jen tento dům k architektonickým skvostům. Byla odkryta rovněž synagoga, která obsahovala bohatou výtvarnou výzdobu, což bylo v rozporu s židovskými zvyky. Má se za to, že je to dáno helénským kulturním vlivem, který později vystřídal vliv parthský a ještě později vliv římský. Vzhledem k tomu, že město bylo Peršany v roce 272 z velké části zničeno a v důsledku toho brzy opuštěno, zachovaly se díky příznivému klimatu četné stavby přinášející hodnotné historické poselství.⁴¹

Druhým příkladem je *Petrův dům* v Kafarnaum, spojený s Kristem a s událostmi a skutky, které na tomto místě vykonal. Od počátku bylo toto místo objektem úcty a kultovních setkání žido-křesťanské komunity. Naposledy zmiňovaný dům je však podle současného architektonického bádání a studií vnímán spíše jako místo úcty prvotních křesťanů a ne jako místo slavení eucharistie.⁴²

Nejvyšší rituální výraz křesťanského kultu – slavení eucharistie – se zrodil v domě, v „horní světnici veliké a připravené”.⁴³ V domě slavení eucharistie začalo, tedy v domě by mělo pokračovat a být prožíváno.

---

³⁹ Srov. KUNETKA, F. *Eucharistie v křesťanské antice*, ed. CMTF UP v Olomouci, Olomouc 2004, str. 197.

⁴⁰ Srov. KUNETKA, F. *Eucharistie v křesťanské antice*, ed. CMTF UP v Olomouci, Olomouc 2004, str. 201 – 205.

⁴¹ Srov. FRANZEN, A. *Malé dějiny církve*, Kostelní Vydří 2006, str. 37.

⁴² Srov. CALABUIG M. I. Il rito della dedizione della chiesa, in CHUPUNGO, J. A. *Scientia liturgica V*, Piemme 1998, str. 378.

⁴³ Lk 22, 12.

1. 4 Křesťanské chrámy a jejich forma zasvěcení

Křesťané neoznačovali místo svého setkávání výrazem chrám ve smyslu pohanském či židovském, kultovní stavbu nazývali eklesia. Prostor pro slavení byl vždy relativní a vztahoval se k jedinému chrámu Nové smlouvy, kterým je Ježíš z Nazareta.⁴⁴ Apoštol Petr mluví o církvi jako chrámu v duchovním a symbolickém smyslu.⁴⁵ Teologické pojetí církve jako chrámu přináší texty sv. Ignáce z Antiochie, ve kterých zdůrazňuje jednotu mezi církví a chrámem.⁴⁶ Nejstarší zprávu o zasvěcení kostela podává Eusebius na začátku 4. století po Kr., ale nezmiňuje se o nějakém specifickém obřadu zasvěcení.⁴⁷ Můžeme konstatovat, že obřad zasvěcení kostela (*dedicatio ecclesiae*) se začíná utvářet až v následujícím období.⁴⁸

Od druhé poloviny 4. století do konce 8. století po Kr. vznikají různé rituální formy spojené se zasvěcením křesťanského chrámu, které daly základ středověkým Obřadům zasvěcení - dedikace kostela.

1.4.1 Slavení eucharistie

Pro východní i západní tradici bylo základním a jediným dostačujícím prvkem pro zasvěcení kostela slavení eucharistie. Popis Eusebia z Cézareje o zasvěcení chrámu v syrském Týru odpovídá slavení eucharistie s prodlouženou liturgií Božího slova.⁴⁹ Obřad svěcení kostela v Římě dlouho předpokládal pouze slavení eucharistie. V roce 538 papež Vigilius odpovídá na dotaz biskupa Profutura z Bragy a zdůrazňuje římskou praxi, že jedinou a dostačující součástí obřadu zasvěcení kostela je slavení

---

⁴⁴ Srov. KUNETKA F. *Eucharistie v křesťanské antice*, ed. CMTF UP v Olomouci, Olomouc 2004, str. 215.

⁴⁵ Srov. 1 Petr 2,4.

⁴⁶ Srov. KUNETKA F. *Eucharistie v křesťanské antice*, ed. CMTF UP v Olomouci, Olomouc 2004, str. 216.

⁴⁷ Srov. EUSEBIUS Z CÉZAREJE, *Církevní dějiny X, III*, přeložil NOVÁK, J. ed. Teologické texty, ed. Česká katolická Charita, Praha 1988, str. 176.

⁴⁸ Srov.: KUNETKA F. *Eucharistie v křesťanské antice*, ed. CMTF UP v Olomouci, Olomouc 2004, str. 217.

⁴⁹ Srov. CALABUIG M. I. Il rito della dedicazione della chiesa, in CHUPUNGO, J. A. *Scientia liturgica V*, Piemme 1998, str. 380 – 381.

eucharistie.⁵⁰ Papež zná galskou a hispánskou tradici, a to při zasvěcení kostela ukládání ostatků do oltáře, ale tento obřad nepokládá za nutný.⁵¹

1.4.2 Ukládání relikvií do oltáře

Jedním z prvků obohacení byl akt ukládání ostatků mučedníků či svatých do nebo pod oltářní menzu. Tento zvyk vznikl na Východě, ale brzy jej přejala liturgie hispánská a galská. Na Západě se s ním můžeme setkat od druhé poloviny 4. století po Kr., kdy při posvěcení kostela vložil biskup Ambrož do oltáře ostatky svatých Protasia a Gervasias.⁵²

Tento zvyk, který se rychle rozšířil, se pojil nejen s růstem kultu mučedníků a svatých, ale také s hledáním způsobu vyjádření spojení mezi těmi, kteří Krista následovali v Jeho mučednické smrti. Uložení ostatků bylo zkonkrétněním tohoto spojení. Naproti této praxi byla římská církev opačného názoru, a co se týká dělení relikvií, zastávala názor, že tam, kde se nacházejí relikvie, nachází se celé tělo.⁵³

Ve druhé polovině 4. století po Kr. se v některých oblastech např. v severní Itálii nebo ve východních církvích stalo vkládání ostatků mučedníků pod oltář nedílnou součástí obřadu svěcení kostela. Různé faktory, jako je starobylá úcta k mučedníkům nebo připodobnění se mučedníkům ukřižovanému Ježíši, který ve smrti zaujímá postoj odpuštění a obětování sebe, mluví ve prospěch této praxe. Nelze to však považovat za ustavující prvek praxe ukládání ostatků do oltáře.

⁵⁰ Srov. CALABUIG M. I. Il rito della dedicazione della chiesa, in CHUPUNCO, J. A. *Scientia liturgica V*, Piemme 1998, str. 380 – 381.

⁵¹ Srov. CALABUIG M. I. Il rito della dedicazione della chiesa, in CHUPUNCO, J. A. *Scientia liturgica V*, Piemme 1998, str. 380 – 381.

⁵² Srov. *Epistula XXII ad Marcellinam*, PL 16, 1066. Ambrož ve svém dopisu sestře Marcellině popisuje, že v Miláně nechal postavit basiliku ke cti sv. Petra a Pavla a v ní uložil ostatky těchto dvou apoštolů, které dovezl z Říma. Pravděpodobně je uložil po vzoru Lateránské baziliky do oltáře. V roce 386 je druhá zmínka o dedikaci kostela v Miláně sv. Ambrožem. I v této basilice byly umístěny relikvie apoštolů. Třetím příkladem je zmíněná basilika Naboriana, kde během noční vigilie byly do oltáře uloženy ostatky sv. Gervasias a Protasia. Jednalo se o deponování celého těla (dvě těla dvou světců), ne nějaké malé relikvie. Tato basilika se nazývá také ambrosiánská a zde je pohřben sv. Ambrož. Tento rituál měl tři části: a) noční vigilií; b) uložení ostatků světce – pohřební liturgie; c) slavení eucharistie na hrobu mučedníků. Jednalo se o sepulchrární římskou praxi spojenou s kultem mučedníků.

⁵³ Srov. NADOLSKI, B. *Liturgika II*, Poznań 1992, str. 162.

Vkládání ostatků mučedníků ovšem nemá za cíl „posvěcovat“ nový kultovní prostor a tím méně oltář. Přítomnost ostatků mučedníků zvětšuje radost komunity, která se raduje z inaugurace nové církevní stavby. Oltář s relikviemi – Kristus se svými nejvznešenějšími svědky – činí plnějším symbolický smysl stavby - kostela.⁵⁴

Ovšem vkládání ostatků způsobovalo jeden problém. Ne vždycky byly po ruce relikvie mučedníků. Nabízela se různá řešení od rozkouskování kostí mučedníků za účelem jejich rozmnožení, jejich přenášení z místa na místo nebo používání „kontaktních relikvií“, tedy předmětů, zejména kousků látek, které se přikládaly k mučedníkovu tělu. Řím byl dlouho nejen proti dělení těl mučedníků, ale i proti jakémukoliv hýbání s těly zemřelých obecně, natož s těly světců.⁵⁵ Na křesťanském Východě si naopak nedělali problém s dělením kosti na malé části, ani s jejich přesuny z místa na místo.

1.4.3 Pomazání křížem

Exegeze Listu židům, zvláště pak Žid 13,10, v patristickém období, chápala oltář jako symbol Krista a zaváděla, že Kristus je oběť, kněz i oltář jeho oběti. Ke ztotožňování Krista s oltářem přispěla i pavlovské alegorie „*pili z duchovní skály, která je doprovázela, a tou skálou byl Kristus.*“⁵⁶ Výmluvný je také text knihy Zjevení sv. Jana, kde se vyskytuje obraz nebeského Jeruzaléma - nebeská církev, jejíž podobou je církev pozemská.⁵⁷

V církvi nebeské jsou chrám, oltář a Beránek totožní. Koncept oběti je tak dán osobou Ježíše Krista a nikoliv místem. Ovšem *Kristus* znamená *Pomazaný*. Jak by tedy oltář mohl být provedeným symbolem „Pánova Pomazaného“, kdyby nebyl pomazán

---

⁵⁴ Srov. CALABUIG M. I. Il rito della dedizione della chiesa, in CHUPUNGO, J. A. *Scientia liturgica V*, Piemme 1998, str. 380.

⁵⁵ V tomto duchu odpovídá i papež Řehoř Veliký (+604) císařovně Konstantii, která ho žádala o relikvie svatého apoštola Pavla. Srov. CALABUIG M. I. Il rito della dedizione della chiesa, in CHUPUNGO, J. A. *Scientia liturgica V*, Piemme 1998, str. 383.

⁵⁶ 1 Kor 10, 4.

⁵⁷ Zjev 21, 1-27.

od něho samotného? Úvahy jako jsou tyto, bezpochybně vedou k obřadu mazání oltáře.⁵⁸

Obřad vznikl na Východě a jako první to dosvědčuje Efrém Syrský (†373), když zkomponoval chválu na olej.⁵⁹ Z Východu se obřad dostal do Galie, kde postupně rostl na významu. Koncil v Agde (506), jemuž předsedal Cesarius z Arles, stanovil, aby se k mazání připojilo „kněžské požehnání“, a tak byl obřad pro věřící pochopitelný.⁶⁰ Konsekrace oltáře byla vnímána na základě chápání svátostí, kde gesto má být doprovázeno slovem, a tudíž žehnací modlitba se stává nedílnou součástí konsekrace oltáře.⁶¹

Ve Španělsku 2. sevilský koncil (619), kterému předsedal Izidor, rázně zdůrazňuje, že jen biskupům je dovolena *constitutio altaris, benedictio vel unctio*, z čehož je patrné, že praxe mazání oltářů existovala již dlouho. Zdá se, že Řím si neliboval v tomto ritu, a proto byl zde zaveden až ve středověku.⁶²

1.4.4 Obmytí vodou

Omývání požehnanou vodou (*aqua exorcizata*) je dalším rituálním prvkem, který pochází z období 4. až 7. století po Kr. Zvyk rituálního omývání byl častý jednak v židovském a jednak v pohanských kultech. S odkazem na svěcení chrámu se uvádí na Východě, v Galii a v Římě. Řehoř Veliký v listě misionářům v Anglii s velkou pastorační pozorností stanovuje, aby pohanské chrámy nebyly ničeny, ale proměňovány v místa kultu pravého Boha, ovšem po předchozím kropení svěcenou

---

⁵⁸ RICHTER, K. *Kirchenräume und Kirchenträume*, Herder 1998, str. 147.

⁵⁹ Srov. CALABUIG M. I. Il rito della dedicazione della chiesa, in CHUPUNGO, J. A. *Scientia liturgica V*, Piemme 1998, str. 384.

⁶⁰ Srov. CALABUIG M. I. Il rito della dedicazione della chiesa, in CHUPUNGO, J. A. *Scientia liturgica V*, Piemme 1998, str. 385.

⁶¹ Srov. BRAUN, J. *Der christliche Altar*, München 1924, I, p. V,1.

⁶² Srov. CALABUIG M. I. Il rito della dedicazione della chiesa, in CHUPUNGO, J. A. *Scientia liturgica V*, Piemme 1998, str. 385.

vodou.⁶³ Tato praxe se následně stala běžnou při přejímání světských budov a jejich adaptace na církevní účely.

Tato prostá forma obřadu posvěcení kostela se v následných letech rozpracovala jak v církvích Východních tak Západních. Galská církev vnímala celý obřad v analogii na obřad křesťanské iniciace: oltář nejdříve obmyl a pak pomazal posvátným olejem, aby byl připraven ke slavení eucharistie. Omývání vodou a mazání křížem přibližují svěcení kostela křesťanské iniciaci. Autoři starobylých *ordines* však takovouto souběžnost nevyhledávali záměrně. Přesto se stala klíčem pro interpretaci celého ritu.

1.4.5 Rozvoj dalších rituálních prvků obřadu

Od 8. století po Kr., kdy obřad posvěcení kostela obsahoval rovněž mísení vody s vínem, se objevuje mazání oltáře křížem na pěti místech a také zdí kostela. K tomu se přidává i žehnání oltářních plachet a slavné uložení relikvií. Franská církev zavádí v polovině 8. století po Kr. při obřadu svěcení kostela akt klepání biskupa na dveře chrámu za zpěvu žalmu “*Zdvihněte brány své klenby, zvyšte se prastaré vchody, ať vejde král slávy*”⁶⁴, psaní abecedy, což mělo svůj původ v Irsku. Dále mísení vody a popela a následné kropení vodou a okuřování.⁶⁵

Otevření dveří pochází z obřadu, který v Konstantinopoli 24. prosince 537, u příležitosti dokončení baziliky svaté Sofie, slavil patriarcha Eutychius. Byl to jistý druh svěcení: patriarcha s evangeliářem v ruce, obklopen lidem, vstoupil do baziliky za zpěvu žalmu 24. Jednoduchý, slavnostní, výmluvný obřad: Kristus, pravý král slávy, kterého představovala kniha evangelií, vstupuje do svatyně nového Božího lidu.⁶⁶

Pravděpodobně ze 7. století po Kr. pochází obřad *předání kostela*. Biskup při vstupu do kostela načrtl v podlaze velký kříž ve tvaru X. Obřad byl později rozšířen o

⁶³ Srov. CALABUIG M. I. Il rito della dedicazione della chiesa, in CHUPUNGO, J. A. *Scientia liturgica V*, Piemme 1998, str. 385.

⁶⁴ Žal 24, 7.9.

⁶⁵ Srov. NADOLSKI, B. *Liturgika I*, Poznaň 1992, str. 162.

⁶⁶ Srov. CALABUIG M. I. Il rito della dedicazione della chiesa, in CHUPUNGO, J. A. *Scientia liturgica V*, Piemme 1998, str. 386.

vepsání řecké a latinské abecedy ve dvou řadách do popela rozptýleného na podlaze. Necht' je původ jakýkoli, obřad má zajisté význam převzetí.⁶⁷

První římskou modlitbou při posvěcení chrámu je modlitba římského sakramentáře Gelasianus Vetus ze 7. století a její text je inspirován modlitbou z 1 Král 8, 23-54. Text z Gelasianus Vetus přešel i do pozdějších sakramentářů a odtud se tyto texty dále dostávají do středověkých knih, především do Ordo XLI. Zde se objevují nové prvky jako je použití 12 svící, vstupní obřady a zpěv žalmu 23, psaní abecedy, užití lustrační neboli svatořehořské vody se solí, popelem a vínem a pomazání stěn kostela. Z těchto *Ordines* vychází všechny pozdější obřady dedikace kostela.⁶⁸

Církve jak na Východě, tak i na Západě rozpracovaly své obřady zasvěcení kostela. Byzantský rituál je popsán v Kodexu Barberini z 8. století po Kr., galský rituál je v galských knihách rovněž z 8. a 9. století po Kr., podobně v této době máme i rituál ambrosiánský a hispánský. Byzantská liturgie jako první činí rozdíl mezi posvěcením kostela (*kathierosis*) a dedikací kostela (*egkainia*). Slavnost posvěcení kostela trvala někdy až dva dny. První den se konaly: litanie a prosebné modlitby, obmytí oltáře požehnanou vodou, mazání oltáře myronem, okouření oltáře a celého kostela, na závěr biskup pronesl žehnací modlitbu. Druhý den se konalo uložení ostatků a slavení Božské liturgie.⁶⁹

1. 5 Rituál svěcení kostela ve středověku

Období od 9. do 11. století po Kr. je dobou prolínání římských a germánských tradic v liturgii a vzniku Římsko-germánských pontifikálů, což je patrné i na obřadu zasvěcení kostela, kde můžeme pozorovat směs prvků galsko-franských, východních a římských. Přesto však k ovlivňování jednotlivých tradic docházelo i v dalších stoletích. Důkazem je Římsko-germánský pontifikál z roku 960, který obsahuje dvě

---

⁶⁷ Srov. CALABUIG M. I., Il rito della dedicazione della chiesa, in CHUPUNGO, J. A. *Scientia liturgica V*, Piemme 1998, str. 386.

⁶⁸ Srov. ANDRIEU, M. (ed), *Les Ordines Romani du Haut Moyen Age*, Louvain 1965, str. 339-347.

⁶⁹ Srov. CALABUIG, M. I. Il rito della dedicazione della chiesa, in CHUPUNGO, J. A. *Scientia liturgica V*, Piemme 1998, str. 388 - 389.

varianty obřadu posvěcení kostela: první je obřad posvěcení kostela z *Ordo Romanus XLVIII*; druhá varianta je rozšířením první o některé prvky - modlitba dvojích litaní a psaní jak latinské tak řecké abecedy. Obě varianty tohoto obřadu mají základní prvky společné: mazání křížmem a kropení tzv. lustrační, neboli očištnou vodou.⁷⁰

K formování obřadu zasvěcení kostela přispěly především čtyři *Ordines*: Římsko-germánský pontifikál (PRG) z 10. století po Kr., Pontifikál z 12. století po Kr., Pontifikál Římské kurie ze 13. Století po Kr. a Pontifikál Guglielma Duranda také z 13. Století po Kr., který byl základem pro Tridentický pontifikál.⁷¹

Je třeba zohlednit zejména Římsko-germánský pontifikál, neboť ten představuje rozhodující okamžik při formování obřadu svěcení. Vznikl někdy v letech 950 až 963 v pisárně opatství sv. Albana, které bylo pod patronací mohučského arcibiskupa, jímž v té době byl Vilém, syn císaře Oty I. Politický význam mohučského sídla, kulturní prestiž opatství sv. Albana a zároveň úpadek liturgické aktivity v Římě napomohli úspěchu Římsko-germánského pontifikálu.⁷²

Pontificale Romano-Germanico z 10. století po Kr. je zdařilou kompilací předchozích *Ordines XLI* a *XLII*. Jeho význam spočívá v tom, že jako první uvádí dva odlišné rituály pro svěcení kostela: *Ordo Romanus ad dedicandam ecclesiam* a *Ordo Romanus ad benedicendam ecclesiam*. Druhý obřad je dále více rituálně rozpracován a přináší některé nové prvky: vedle abecedy latinské se píše i abeceda řecká. Mimoto je více používán v praxi, neboť se mění pojetí obřadu z dedikace na konsekraci chrámu. Je zde zdůrazněn koncept sakrality místa a jednotlivých předmětů. Tento pontifikál vysvětluje i význam 12 svící z *Ordo XLI*.⁷³

PRG obsahuje tři dokumenty týkající se obřadu svěcení každé podobné tomu předchozímu z hlediska struktury, ovšem rozdílné přehojnou a nevhodnou složitostí obřadu a přehnanou dramatičností. Kupříkladu biskup třikrát obchází vnější zdi

---

⁷⁰ NADOLSKI, B. *Liturgika I*, Poznaň 1992, str. 163.

⁷¹ Srov. CALABUIG, M. I. Il rito della dedicazione della chiesa, in CHUPUNGCO, J. A. *Scientia liturgica V*, Piemme 1998, str. 396 - 400.

⁷² Srov. CALABUIG, M. I. Il rito della dedicazione della chiesa, in CHUPUNGCO, J. A. *Scientia liturgica V*, Piemme 1998, str. 396.

⁷³ Srov. CALABUIG M. I. Il rito della dedicazione della chiesa, in CHUPUNGCO, J. A. *Scientia liturgica V*, Piemme 1998, str. 397.

chrámu a třikrát je kropí; třikrát udeří berlou o práh dveří, a slovy Žalmu 24 vybízí třikrát jáhna uvnitř kostela, aby otevřel dveře. Když vstoupí do kostela, třikrát pozdraví slovy *Pax huic domui*, a opět třikrát obejde celou chrámovou loď a kropí zdi.⁷⁴

K pomazání oltáře a zdi se přidává mazání veřejí dveří, nadepsání latinské a řecké abecedy. Dále dvojitý exorcismus, který pokaždé vyžaduje řadu modliteb a mnoho žehnání předmětů, kterých se bude užívat při Božím kultu, obřad uzavření „hrobu“ oltáře s relikviemi svatých, třemi kousky eucharistického chleba a třemi zrny kadidla.⁷⁵

Celý proces dedikace kostela se představuje jako velkolepý liturgický obřad, jehož záměrem je vypudit zlo z chrámu a posvětit všechny prvky, které ho tvoří. Z rituálního hlediska se obřady popsané v Římsko - germánském pontifikálu vyznačují svojí nevázaností, smyslem pro opakování, tendencí dramatizovat, nadbytkem světla, hojností kropení, okuřování a mazání a téměř výlučným odkazem na starozákonní vzory. V *ordu* jsou nicméně vhodně vybírány antifony a žalmy a nechybějí ani vhodné texty, jako například konsekrační modlitba při svěcení kostela.⁷⁶

1. 6 Obřady svěcení kostela po Tridentském koncilu

Před Tridentským koncilem existovalo několik obřadů, které byly sjednoceny v jeden. Římský pontifikál vydaný po Tridentském koncilu roku 1595 nepřináší v podstatě nic nového, je to opakování do této doby trvajících ritů.⁷⁷ Tohoto obřadu se užívalo až do liturgické reformy v roce 1961. V rámci liturgické reformy byl i tento obřad přepracován a v roce 1977 vyšel další, který se používá dodnes.⁷⁸

---

⁷⁴ Srov. CALABUIG M. I. Il rito della dedicazione della chiesa, in CHUPUNGCO, J. A. *Scientia liturgica V*, Piemme 1998, str. 397.

⁷⁵ Srov. CALABUIG M. I. Il rito della dedicazione della chiesa, in CHUPUNGCO, J. A. *Scientia liturgica V*, Piemme 1998, str. 396n.

⁷⁶ tamtéž str. 399n.

⁷⁷ Viz Příloha I.

⁷⁸ Srov. NADOLSKI, B. *Liturgika I*, Poznań 1992, str. 163.

Vlastní obřady konsekrace kostela dle římského pontifikálu z roku 1595 započaly již v předvečer svěcení, kdy se kněží modlili *Matutinum a Laudes de Communi plurimorum martyrum* na místě, kde byly uloženy ostatky pro nový oltář. Konsekrace začala modlitbou sedmi kajících žalmů a svěcením vody. Pak biskup obcházel třikrát kolem kostela a kropil zvenku zdi svěcenou vodou. Po návratu ke kostelnímu vchodu odříkával slova žalmu 24, 7 „*Attolite, portae, capita vestra et elevamini portae aeternales*”, přičemž třikrát zaklepal na zavřené dveře kostela. Po třetím zaklepaní se dveře otevřely a biskup udělal berlou na prahu kostela kříž na znamení, že Kristus se ujímá vlastnictví nového kostela. Pak biskup napsal berlou do popela, který byl na podlaze kostela rozsypán do podoby řeckého písmene Chí, latinskou a řeckou abecedu od alfy po omegu.⁷⁹ Tak totiž psávali římstí měřiči čísla a písmena do půdy při vyměřování pozemků. Symbolicky tento úkon znamená, že Kristus (chí-Christos) je vlastníkem nového domu Božího.⁸⁰

Po první části obřadů, jimiž byl chrám odevzdán Bohu, pokračují obřady druhé části posvěcením tohoto místo Bohu věnovaném. Svěcenou vodou, tzv. svatořehošskou, tedy vodou smíšenou se solí, vínem a popelem, kropí biskup stěny kostela zevnitř. V modlitbě pak biskup prosí, aby se chrám stal pramenem milostí všem věřícím, aby byly vyslyšeny modlitby pronesené na tomto místě, aby nemocní došli uzdravení a hříšníci odpuštění.⁸¹

Svěcení chrámu končí třetím oddílem, v němž se ukládají ostatky svatých do nového oltáře. Svěcení oltáře takto započaté pokračuje mazáním oltářní menzy křížmem. Důstojnost křesťanského chrámu totiž podle chápání tehdejší doby tkví hlavně v jeho oltáři, odkud se rozlévají proudy milosti. Symbolicky to znázorňuje mazání stěn kostela na dvanácti místech. Oltáři dodává důstojnost nejsvětější oběť. Proto se na něm zapaluje symbolická oběť, totiž kadidlová zrna. Pak biskup ještě jednou shrnuje všechny modlitby v modlitbě eucharistické a maže oltář křížmem

---

⁷⁹ Srov. Zj 1, 8.

⁸⁰ Srov. Pontificale Romanum z roku 1596, Jussu editum a Benedicto XIV et Leone XIII recognitum et castigatum; FOLTYNOVSKÝ, J. *Liturgika*, Olomouc 1932, str. 234.

⁸¹ Srov. Pontificale Romanum z roku 1596, Jussu editum a Benedicto XIV et Leone XIII recognitum et castigatum ; FOLTYNOVSKÝ, J. *Liturgika*, Olomouc 1932, str. 235.

zepředu a na spoji oltářní desky s podstavou. Tímto mazáním je konsekrace dovršena, chrám i oltář je pro svatou oběť připraven, a tak se ihned koná oběť mše svaté.⁸²

Chrám je chápán jako příbytek Ježíše Krista, který je zde 'vere, realiter a substantialiter' přítomen. On je ten „oriens ex alto”⁸³ a „sol iustitiae”⁸⁴ proto se stavějí chrámy směrem k východu. Křížení lodí má připomínat kříž Krista. I modlitby při svěcení základního kamene a samotného chrámu vyjadřují část této symboliky. Základní kámen je symbolem Ježíše Krista, který je kamenem úhelným.⁸⁵ Kříže v počtu dvanáct jsou symbolem dvanácti apoštolů, kteří stojí na tomto kameni jako pevné základy církve.⁸⁶

Bohoslužby se v chrámu mohou konat teprve tehdy, je-li chrám konsekrován nebo alespoň benedikován. Tridentický rituál vyžaduje, aby katedrální chrámy byly vždy konsekrovány. Pokud se konsekruje kostel, doporučuje se, aby se zároveň konsekroval i oltář. Je-li hlavní oltář již konsekrován, lze konsekrovat oltář vedlejší, který se pak stává oltářem privilegovaným.⁸⁷

1. 7 Současná podoba Obřadů zasvěcení kostela a oltáře

V reakci na mnohé kritické hlasy promulgoval Jan XXIII. v roce 1961 nový Obřad posvěcení kostela a oltáře. Tento obřad zredukoval širokou symboliku gest, zracionalizoval mnohdy magický ritualismus a zkondenzoval do symbolických úkonů postavených na základě rozvíjející se víry dnešního člověka. Důraz na některé symboly má své opodstatnění v přijetí vědomí společensko - kulturních změn. Ocenění liturgických úkonů minulosti člověkem současnosti je tedy jistě nenaplněné. Liturgické úkony jsou „svatou hrou”, přebýváním před Pánem a nejkrásnější službou.⁸⁸

---

⁸² Tamtéž; srov. Příloha I.

⁸³ Lk 1, 78.

⁸⁴ Mal 4, 2.

⁸⁵ Ef 2, 20.

⁸⁶ Srov. Ef 2, 20.

⁸⁷ Srov. Codex Iuris Canonici z roku 1917, kán. 1165 a 916.

⁸⁸ NADOLSKI, B. *Liturgika I*, str. 163.

Další reforma obřadu je již dílem II. vatikánského koncilu. Papež Pavel VI. promulgoval v roce 1977 nový *Ordo dedicationis ecclesiae et altaris* připravený Kongregací pro svátosti a bohoslužbu a přikázal jej zveřejnit a nahradit jimi obřady ve druhé knize Římského pontifikálu. Na základě tohoto rozhodnutí Kongregace zveřejňuje latinský text Obřadů zasvěcení kostela a oltáře, který nabude účinnosti jeho zveřejněním. Překlad do národního jazyka, schválený Apoštolským stolcem, nabude účinnosti v den stanovený biskupskou konferencí.⁸⁹ Tento nový obřad se vrací k chápání eucharistie jako vrcholnému liturgickému úkonu při posvěcení kostela.⁹⁰ Je to nejvlastnější důvod, pro který se kostel staví a zřizuje se v něm oltář.⁹¹ Na slavení eucharistie se pouze nabalují další obřady jako je pomazání, okuřování či úprava oltáře ke slavení eucharistie.

Obsáhlý pastorační úvod na počátku II. kapitoly sjednocuje výklad o “smyslu a důstojnosti budovy kostela” s četnějšími pastoračními pokyny a liturgickými rubrikami. Svěcení je zcela začleněno do eucharistické slavnosti, „nejdůležitějšího a jediného nezbytného úkonu při svěcení kostela“.⁹²

Vstup může mít trojí podobu. Forma A začíná průvodem s oltářními relikviemi k novému kostelu. Před ještě zavřeným vchodem se kostel symbolicky předává biskupovi. Po otevření vstupních dveří znamená biskup berlou práh kostela křížem. V předchozím rituálu byl totiž obřad „převzetí vlastnictví“, kdy biskup psal berlou do pruhů popela ve tvaru kříže řeckou a latinskou abecedou.⁹³ Forma B vynechává pouze úvodní průvod. U formy C jsou již věřící shromážděni v kostele a biskup vchází do presbytáře, kde se může uskutečnit výše zmíněné symbolické předání kostela. U všech tří způsobů zahájení jsou relikvie vystaveny mezi hořícími svícemi v blízkosti oltáře, u všech tří se žehná voda a kropí se jí věřící, stěny kostela, oltář a ambon. Vstupní část obřadu uzavírá chvalozpěv Gloria a vstupní modlitba.

Bohoslužba slova začíná tím, že biskup slavnostně pozvihuje lekcionář a potom jej předává prvnímu lektorovi. Po biskupově homilii a Krédu se zpívají litanie ke všem

⁸⁹ Srov. Římský pontifikál, *Dekret Kongregace pro svátosti a bohoslužbu*, str. 467.

⁹⁰ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., č.15, str. 498.

⁹¹ RICHTER, K.. *Kirchenräume und Kirchenträume*, Herder 1998, str. 136.

⁹² Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 493.

⁹³ ADAM, A. *Kirchenbau*, Herder 1998, str. 147n.

svatým a do oltáře nebo pod něj se uloží relikvie. Nato biskup pronáší konsekrační modlitbu, která vyjadřuje novozákonní teologii křesťanského chrámu.

Následuje pomazání oltářní menzy a stěn kostela křížem. Toto mazání by mělo probíhat na 12 místech v návaznosti na Zj 21, 14. Křížům na místě pomazání se říká apoštolské kříže a svícňům v jejich blízkosti apoštolské svícny. Následuje zapálení kadidla na oltáři a oltář, věřící i stěny kostela se za doprovodu zpěvu okouří. Když se pak oltář očistí, pokryje plátnem a ozdobí svícemi, květinami a křížem, prostor se slavnostně osvětlí na znamení toho, že jej Kristus - světlo světa převzal do držení.⁹⁴

Při navazující eucharistické slavnosti se užívá eucharistických modliteb I neboli Římského kánonu nebo III, v obou případech s příslušnými vsuvkami. Preface, která je pro tuto slavnost vlastní, znovu opakuje, tentokrát hymnickým jazykem, nejdůležitější teologické výpovědi o chrámu z mrtvých a živých kamenů. Po modlitbě po přijímání odnese biskup nádobu s konsekrovanými hostiemi do svatostánku, okouří jej a setrvá v krátké tiché adoraci po níž svatostánek uzavře. Následuje slavnostní požehnání a propuštění.

Celý obřad má stále na mysli autentičnost symbolů, které mají univerzální význam. Pomazání oltáře křížem odkazuje na to, že oltář je symbolem Krista, kterého Bůh pomazal Duchem svatým a ustanovil ho nejvyšším Veleknězem, aby na oltáři kříže obětoval svůj život za spásu světa. Pomazání stěn chrámu odkazuje na to, že budova je určena pro křesťanský kult navždy. V návaznosti na tradici se toto pomazání koná na 12 místech na stěnách kostela.

Spalování kadidla na oltáři odkazuje na to, že obět Krista zpřítomněná v symbolech chleba a vína se má vznést jako vůně milá Bohu. Stoupající kadidlový dým je rovněž symbolem modliteb věřících, které stoupají k Božímu trůnu. Okouření stěn kostela poukazuje na to, že kostel se stal domem modlitby. Okouření věřících symbolizuje to, že lid Boží ve své hodnosti má být živou svatyní a duchovním oltářem. Pokrytí oltáře plátnem odkazuje na fakt, že oltář je stolem Pána a že zpřítomnění oběti se koná s patřičnou úctou.⁹⁵

⁹⁴Srov. NADOLSKI, B. *Liturgika I*, Poznań 1992, str. 163.

⁹⁵Srov. NADOLSKI, B. *Liturgika I*, Poznań 1992, str. 164.

Symboly mají vícevrstvý biblický základ a jsou velmi bohaté. V celém obřadu se naznačuje kosmický rozměr slavení liturgie. Zvláštní zmínku zasluhují konsekrační modlitba a preface. Poukazují na teologii tajemství církve. Mají novozákonní orientaci, v některých částech se inspirují ambroziánskou prefací posvěcení kostela. Preface oslavuje vznešenost Božího lidu, Kristovy snoubenky, Matky věřících, plodné vinice a Boží svatyně-obrazy, které nalezneme v Konstituci o církvi *Lumen gentium*.⁹⁶

---

⁹⁶Srov. NADOLSKI, B. *Liturgika I*, Poznań 1992, str. 165; LG 6.

2 Základní struktura obřadu

Protože kostel je viditelnou stavbou, je výmluvným znamením církve putující na zemi i obrazem církve přebývající v nebi. Kostel je trvale určen ke shromažďování Božího lidu a slavení posvátných tajemství, a proto je podle starobylého zvyku církve vhodné jej zasvětit Bohu slavnostním obřadem.⁹⁷

Zasvěcení kostela a oltáře se právem považuje za neobyčejně slavnostní liturgický úkon. Místo, na kterém se křesťanské společenství shromažďuje, aby naslouchalo Božímu slovu, přednášelo své prosby a oslavovalo Boha, především účastí na nejsvětější oběti, místo, kde se uchovává nejsvětější Svátost oltářní, velmi výstižně představuje církev, Boží chrám, vybudovaný ze živých kamenů. A oltář, obklopený Božím lidem, který se zúčastňuje na Pánově oběti a sytí se nebeským pokrmem, představuje Krista, který je knězem, obětí a oltářem.⁹⁸ Současný obřad zasvěcení kostela a oltáře má pět jasně ohraničených částí.

2. 1 Vstupní obřady

V úvodních obřadech je třeba zdůraznit dva významné úkony. Prvně je to odevzdání kostela, kdy zástupci stavebníků, a mohou to být věřící z farnosti nebo diecéze, dobrodinci nebo ti, kdo na stavbě pracovali, odevzdají kostel biskupovi. Dále je to pokropení lidu a kostela, kdy biskup žehná vodu a kropí lid, který je duchovním chrámem, a také stěny kostela a oltář.⁹⁹

Obřad zasvěcení začíná vstupem do kostela. Je možné jej provést trojím způsobem. Je třeba podle místních a časových okolností vybrat nejvhodnější ze tří uvedených způsobů.

---

⁹⁷ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 493.

⁹⁸ Srov. Římský pontifikál, *Dekret Kongregace pro svátosti a bohoslužbu*, str. 467.

⁹⁹ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 497.

První způsob počítá se shromážděním v nedalekém kostele nebo na jiném vhodném místě a následným průvodem do kostela, který má být zasvěcen. Vchod do tohoto kostela má být uzavřen. V určeném čase se věřící shromáždí v nedalekém kostele nebo na jiném vhodném místě, odkud půjdou průvodem k novému kostelu. Pokud se budou vkládat ostatky mučedníků nebo jiných svatých do oltáře, jsou připraveny na tomto místě.

Biskup a koncelebrující kněží, jáhnové a přísluhující, všichni oblečeni do patřičných liturgických oděvů, přijdou na místo, kde jsou věřící shromážděni. Biskup odloží berlu a mitru a pozdraví lid slovy vycházejícími především z textů Písma svatého. Po oslovení biskup přijme mitru a berlu. Potom vyjde průvod k novému kostelu. V průvodu se nenesou svíce kromě těch, které doprovázejí schránku s ostatky svatých. Kadidlo se nepoužije ani při průvodu, ani na začátku mše, použije se až při vlastním obřadu zasvěcení.

V čele průvodu je nesen kříž, za ním jdou přísluhující, pak jáhnové nebo kněží nesoucí ostatky svatých a kolem nich jdou přísluhující nebo někteří z místních věřících nesoucí rozžaté svíce, koncelebrující kněží, biskup, hned za ním dva jáhnové a nakonec ostatní věřící. Během průvodu lze zpívat žalm 122(121) s antifonou *S radostí půjdeme do domu Pánova* nebo jiný vhodný zpěv.¹⁰⁰

Před vchodem do kostela se všichni zastaví. Zástupci stavebníků odevzdají biskupovi dokončenou stavbu tím, že mu odevzadají doklady o vlastnictví stavby, klíče, maketu kostela nebo pamětní spis zachycující průběh stavby a jména těch, kteří se zasloužili o úspěšné dokončení celého díla. Některý člen delegace krátce osloví biskupa a přítomné. Může přitom objasnit, co má nový kostel vyjádřit po stránce umělecké a stavební. Potom biskup vyzve kněze, kterému je svěřena pastorační péče o kostel, aby otevřel dveře kostela.

Po jejich otevření je do kostela nesen nejprve kříž, hned za ním vejde biskup a potom všichni ostatní. Přitom se zpívá žalm 24(23) s antifonou *Zvyšte se, prastaré vchody, ať vejde král slávy* nebo jiný vhodný zpěv. Biskup mezi tím přijde k připravenému sedadlu a koncelebrující kněží, jáhnové a ostatní přísluhující zaujmou

---

¹⁰⁰ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 506.

určená místa v presbytáři. Políbení oltáře se vynechá. Ostatky svatých se v presbytáři položí na připravený stolec mezi hořící svíce. Potom se koná žehnání vody.¹⁰¹

Druhý způsob lze použít, pokud není možné nebo vhodné průvod konat a to tak, že věřící se shromáždí před kostelem, který má být zasvěcen a koná se slavnostní vstup. U vchodu je již připravena schránka s ostatky svatých a dvěma hořícími svícemi. Biskup a koncelebrující kněží, jáhnové a přísluhující, všichni oblečení do patřičných liturgických oděvů přijdou ke vchodu do kostela, kde na ně čeká shromážděný lid.

V čele průvodu je nesen kříž. Brána kostela má být zavřená. Biskup, koncelebranti a přísluhující přicházejí ke vchodu zvenčí. Biskup odloží berlu a mitru a pozdraví lid slovy vycházejícími především z Písma svatého. Po oslovení lidu biskup opět mitru přijme. Podle vhodnosti se může zpívat žalm 122(121) s antifonou *S radostí půjdeme do domu Pánova* nebo jiný vhodný zpěv.

Zástupci stavebníků, mohou to být věřící, kteří se podíleli na stavbě kostela, odevzdají biskupovi stavbu tím, že mu odevzdají doklady o vlastnictví stavby, klíče, maketu kostela nebo pamětní list zachycující průběh stavby a jména těch, kteří se zasloužili o úspěšné dokončení celého díla. Některý člen delegace krátce osloví biskupa a přítomné. Může objasnit, co má nový kostel vyjádřit po stránce umělecké a stavební. Je-li brána kostela zavřená, biskup vyzve kněze, kterému je svěřena pastorační péče o kostel, aby otevřel bránu kostela. Biskup pak přijme berlu a vyzve lid slovy *Vstupte do Pánovy brány s díkem, do jeho nádvoří s chvalozpěvem*.

Do kostela je nesen nejprve kříž, hned za ním vejde biskup a potom všichni ostatní. Během vstupu lze zpívat žalm 24(23) s antifonou *Zvyšte se, prastaré vchody, ať vejde král slávy* nebo jiný vhodný zpěv. Biskup jde přímo k připravenému sedadlu, políbení oltáře se vynechá. Schránka s ostatky svatých se umístí v presbytáři na připravený stolec a vedle ní se postaví hořící svíce. Potom se koná žehnání vody.¹⁰²

Třetí varianta počítá s jednoduchým vstupem, kdy věřící se shromáždí v kostele, který má být zasvěcen. Biskup, koncelebranti a přísluhující vyjdou ze

¹⁰¹ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 515-518.

¹⁰² Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 509-513.

sakristie obvyklým způsobem. V čele průvodu je nesen kříž. Pokud se budou do oltáře vkládat ostatky svatých, jsou nesené ve vstupním průvodu. Schránka s ostatky může být také připravena již před začátkem obřadů na malém stolku v presbytáři mezi hořícími svícemi. Zpívá se žalm 122(121) s antifonou *S radostí půjdeme do domu Pánova* nebo jiný vhodný zpěv. Když přijde průvod do presbytáře, schránka s ostatky svatých, pokud byla nesená v průvodu, se položí na připravený stolek mezi hořící svíce. Všichni zaujmou určená místa. Políbení oltáře se vynechá. Biskup odloží berlu a mitru a pozdraví lid slovy vycházejícími především z Písma svatého.

Zástupci stavebníků odevzdají biskupovi stavbu tím, že mu odevzdají doklady o vlastnictví stavby, klíče, maketu kostela nebo pamětní list zachycující průběh stavby a jména těch, kteří se zasloužili o úspěšné dokončení celého díla. Některý člen delegace krátce osloví biskupa a přítomné. Může objasnit, co má nový kostel vyjádřit po stránce umělecké a stavební. Potom se koná žehnání vody.¹⁰³

Po skončení vstupního obřadu požehná biskup vodu a pokropí lid na znamení pokání a jako připomínka křtu a na znamení očisty pokropí také stěny kostela a nový oltář. Biskup doprovázen jáhny prochází kostelem, kropí svěcenou vodou lid a stěny kostela, a po návratu do presbytáře pokropí také oltář. Mezi tím se zpívá antifona *Viděl jsem pramen vody* nebo se může vložit jiný vhodný zpěv. Když biskup skončí kropení lidu, stěn kostela a oltáře, vrátí se k sedadlu. Následuje chvalozpěv *Sláva na výsostech Bohu*, mimo dobu adventní a postní. Po chvalozpěvu následuje vstupní modlitba.¹⁰⁴

2. 2 Bohoslužba slova

Bohoslužbu slova, poprvé slavenou v novém kostele lze zvýraznit tak, že dva lektoři a žalmista předstoupí před biskupa. Ten přijme od příslušujícího lekcionář, ukáže jej lidu se slovy *Ať v tomto kostele stále zaznívá Boží slovo, ať vám otevírá poznání Krista a službou církve vás vede ke spáse* předá lekcionář prvnímu lektorovi,

¹⁰³ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 513-515.

¹⁰⁴ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 515-518.

který jej nese slavnostním způsobem k ambonu, doprovázen druhým lektorem a žalmistou.¹⁰⁵

Cíleně jsou vybrána čtení připomínající bohoslužbu Ezdrášovu v Jeruzalémě¹⁰⁶, stejně tak tvrzení sv. Pavla, že věřící jsou svatyní Boha¹⁰⁷, či připomínka nebeského Jeruzaléma¹⁰⁸. Evangelia obsahují Kristovo prohlášení o Petrovi jako skále¹⁰⁹ nebo text o Kristově těle jako svatyni¹¹⁰. Biskup předsedající slavnosti ukazuje lekcionář lidu a následně jej svěřuje lektorovi, aby z něj předčítal. Tímto obřadem se naznačuje, že Boží slovo a eucharistie jsou ustavujícími prvky Božího lidu.

Při bohoslužbě slova se čtou tři čtení, vybraná z mešního lekcionáře „pro mše při zasvěcení kostela“ a „pro mše ve výroční den zasvěcení kostela“. Jako první se čte vždy, i ve velikonočním období, úryvek z knihy proroka Nehemiáše, ve kterém se popisuje, jak se jeruzalémští obyvatelé shromáždili kolem Ezdráše, aby naslouchali vyhlášení Hospodinova zákona. Po něm následuje žalm 19 (18B) s odpovědí *Tvá slova, Pane, jsou duch a jsou život*. Druhé čtení a evangelium se vyberou z textů v lekcionáři pro mše ve výroční den zasvěcení kostela (lekcionář V), v době velikonoční se pro druhé čtení mohou vybrat také perikopy z knihy Zjevení svatého apoštola Jana,¹¹¹ které jsou pro výroční den posvěcení kostela uvedeny jako první čtení. K evangeliu se nepřináší svíce ani kadidlo. Po evangeliu v homilii biskup vysvětlí biblická čtení a význam obřadu zasvěcení kostela. Po homilii následuje *Vyznání víry*. Přímluvy se vynechávají, protože místo nich se zpívají litanie ke všem svatým.¹¹²

---

¹⁰⁵ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 519.

¹⁰⁶ Neh 8, 1-4; 5-6; 8-10.

¹⁰⁷ Srov. 1 Kor 3, 17.

¹⁰⁸ Srov. Zj 21, 2; 9-14.

¹⁰⁹ Srov. Mt 16, 13-19.

¹¹⁰ Srov. J 2, 13-22.

¹¹¹ Zj 21, 1-5 nebo Zj 21, 9-14.

¹¹² Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 519.

2. 3 Modlitba zasvěcení a mazání

Význam zasvěcení nejjasněji vyjadřuje anamneticko-epikletická modlitba zasvěcení. V anamnetické části je Bůh představen jako ten, kdo svou církev posvěcuje, vede a řídí. Církev je zde přirovnávána ke vznešené nevěstě, neposkvrněné panně a plodné matce, to vše pod vlivem Ducha Svatého. Církev je vyvolená Pánova vinice a Boží příbytek mezi lidmi. Těmito obrazy se chce naznačit vztah Boha k jeho lidu. V epikletické části, tedy v prosbě o nebeské požehnání, je řeč o tom, že v tomto prostoru se budou hříšní lidé rodit k novému životu, zde se bude na oltáři slavit velikonoční památka, zde bude zaznívat radostná píseň chvály a modlitba za spásu světa stoupající k Bohu, ale také že zde ubozí a chudí naleznou milosrdenství, utlačovaní svobodu a každý člověk důstojnost Božího dítěte.

Celou modlitbu zasvěcení lze rozdělit do tří částí. První část tvoří anamnetický oddíl obsahující symbolické obrazy církve, druhá část je nejvlastnější a nejkonkrétnější prosbou o nebeské požehnání pro chrám a oltář a ve třetí části se popisují účely, ke kterým bude nový chrám sloužit.¹¹³

Vlastní obřad zasvěcení a mazání začíná *modlitbou litaníí*. Biskup se sepjatýma rukama vyzve lid k modlitbě. Pak následuje zpěv litaníí ke všem svatým. Zasvěcuje-li se kostel v neděli nebo v době velikonoční, všichni stojí. V jiné dny po dobu zpěvu litaníí všichni klečí. V tom případě jáhen vyzve lid k pokleknutí. V litaních se na příslušném místě připojí vzývání titulárního světce kostela, patrona farnosti či místa, případně vzývání těch svatých, jejichž ostatky budou uloženy do oltáře. Je možné připojit také některé prosby, které souvisejí s touto slavností a potřebami věřících.

Po zpěvu litaníí se obvykle do oltáře vloží ostatky některého mučedníka, aby se naznačilo, že oběť údů má původ a sílu v oběti Hlavy.¹¹⁴ Pokud nejsou k dispozici ostatky mučedníka, mohou se do oltáře vložit i ostatky jiného světce.¹¹⁵ Biskup přijme mitru a přistoupí k oltáři. Jáhen nebo kněz přinese schránku s ostatky, předá ji

¹¹³ RICHTER, K.. *Kirchenräume und Kirchenträume*, Herder 1998, str 137; srov. Příloha II.

¹¹⁴ Srov. Český misál, Společné texty o mučednících, str. 693; sv. Ambrosius, Epistula 22, 13: PL 16, 1023; Maximus Taurinensis, *Sermo* 78: PL 57, 689-690; Zj 6, 9.

¹¹⁵ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 497.

biskupovi a ten ji uloží na připravené místo v oltáři. Přitom lze zpívat žalm 15 (14), nebo jiný vhodný zpěv. Během zpěvu, když skončilo ukládání ostatků, příslušný pracovník uzavře prostor, kam byla schránka s ostatky svatých uložena. Biskup se mezi tím vrátí k sedadlu.¹¹⁶

Slavení eucharistie je nejdůležitější a jediný nezbytný úkon k zasvěcení kostela, protože jím se ve vlastním smyslu kostel zasvěcuje. Přesto se však podle společné tradice východní i západní církve používá také zvláštní modlitba zasvěcení, v níž se vyjadřuje úmysl kostel navždy zasvětit Bohu a vyprošuje se jeho požehnání. Biskup bez mitry stojí u sedadla nebo u oltáře a s rozpjatýma rukama pronáší modlitbu zasvěcení.¹¹⁷

Obřady pomazání, okuřování, přikrytí a osvětlení oltáře viditelně znázorňují neviditelné Boží působení, konané prostřednictvím církve, která slaví božská mysteria, zvláště eucharistii. Pomazáním křížem se oltář stává znamením Krista, který je a také se nazývá v plném slova smyslu Pomazaný. Vždyť Otec jej pomazal Duchem Svatým a ustanovil nejvyšším Veleknězem, aby na oltáři svého těla přinesl svůj život jako oběť za spásu všech. Pomazáním stěn kostela křížem se znázorňuje, že kostel je celý a navždy zasvěcen křesťanské bohoslužbě. Podle liturgické tradice se stěny kostela označí křížem na dvanácti nebo podle vhodnosti na čtyřech místech, aby se tak naznačilo, že kostel je obrazem svatého města Jeruzaléma.¹¹⁸

Biskup může odložit ornát a použít plátěný gremiál¹¹⁹. Přijde k oltáři s jáhny a jinými přísluhujícími, z nichž jeden nese nádobku s křížem. Biskup naliže křížmo do středu oltáře a na jeho čtyři rohy a pokud možno pomaže jím celou plochu oltářní menzy. Potom pomaže biskup olejem stěny kostela tak, že je poznamená křížem na dvanácti nebo čtyřech místech vhodně určených po obvodu kostela. Přitom lze zpívat žalm 84 (83) s antifonou *Hle, Boží stan mezi lidmi. Bůh bude s nimi přebývat; oni budou jeho lidem a on - Bůh s nimi - bude jejich Bohem*. Pokud biskup chce přizvat

¹¹⁶ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 525.

¹¹⁷ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 498, 525-527.

¹¹⁸ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 498.

¹¹⁹ Gremiál je liturgické roucho z hedvábí v liturgické barvě dne, které se prostírá biskupovi na kolena za účelem ochrany parament při delším sezení při pontifikální mši – při zpěvu Kyrie, Gloria, Kréda nebo při čteních a mezizpěvech. V současné době ovšem zrušeno. Podobný kus látky, konkrétně lněného plátna, se sedícímu biskupovi ovazuje při různých mazáních. srov. BERGER, R. *Liturgický slovník*, Vyšehrad 2008, str. 141.

některé kněze, kteří s ním koncelebrují, aby se také podíleli na pomazání stěn kostela křížmem, předá jim po pomazání oltáře nádobky s křížmem a jde pomazat stěny spolu s nimi. Může též svěřit pomazání samotným kněžím. V tom případě jim předá nádobky s křížmem po skončení pomazání oltáře. Po pomazání oltáře a stěn kostela křížmem se biskup vrátí k sedadlu, posadí se a přísluhující mu přinesou vše potřebné k umytí rukou. Biskup si umyje ruce, odloží plátěný gremiál a pokud před mazáním křížmem odložil ornát, nyní si jej znovu oblékne. Ruce si umyjí případně také kněží, kteří křížmem označovali stěny kostela.¹²⁰

Spalováním kadidla na oltáři se naznačuje, že Kristova oběť, která se na něm tajemně neustále zpřítomňuje, vystupuje k Bohu jako příjemná vůně. A také to, že modlitby věřících jsou Bohu příjemné a vystupují až k Božímu trůnu.¹²¹ Okuřování vnitřku kostela zdůrazňuje, že kostel se zasvěcením stává domem modlitby. Především se však okuřuje Boží lid. Právě on je živým chrámem a v něm každý věřící je duchovním oltářem.¹²² Po skončení obřadu pomazání oltáře se připraví na oltáři vše potřebné k pálení kadidla, či jiných vonných směsí. Biskup vloží kadidlo do připravených kadidelnic, okouří oltář, vrátí se k sedadlu a přísluhující ho okouří. Biskup se posadí a přísluhující procházejí kostelem, okuřují lid a stěny kostela. Při tom se může zpívat žalm 138 (137), 1-6 nebo jiný vhodný zpěv.¹²³

Přikrytím oltáře se vyjadřuje, že křesťanský oltář je místem eucharistické oběti a Pánovým stolem, u kterého kněží a ostatní věřící jedním a tímtož úkonem, ale rozdílnou službou slaví památku Kristovy smrti a zmrtvýchvstání a přijímají eucharistický pokrm a nápoj. Proto se oltář připraví jako stůl obětní hostiny a slavnostně se ozdobí. To výrazně naznačuje, že oltář je Pánovým stolem, okolo kterého se radostně shromažďují všichni věřící, aby se posilili tělem a krví obětovaného Krista.

Osvětlením oltáře a po něm osvětlením celého kostela se připomíná, že Kristus je „světlo k osvícení pohanů“¹²⁴ a církvev toto světlo vyzařuje a jejím prostřednictvím

¹²⁰ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 530.

¹²¹ Srov. Zj 8, 3-4.

¹²² Srov. Řím 12, 1.

¹²³ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 531.

¹²⁴ Lk 2, 32.

pak celá lidská rodina.¹²⁵ Někteří z přísluhujících vyčistí oltářní menzu, případně ji přikryjí nepropustnou pokrývkou. Pak pokryjí menzu oltářními plátny, případně upraví květinovou výzdobu, vhodně umístí svícny se svícemi a je-li třeba, také kříž, jak se to vyžaduje ke slavení mše. Jáhen pak přistoupí k biskupovi stojícímu u sedadla a ten mu podá zapálenou malou svíci, kterou jáhen zapálí svíce na oltáři. Na znamení radosti se nyní v kostele rozsvítí všechny svíce, především ty, které jsou připraveny v blízkosti míst, kde byly stěny kostela pomazány posvátným olejem, a také všechna ostatní světla v kostele. Při tom lze zpívat Tobiášovo kantikum,¹²⁶ nebo se může použít jiný vhodný zpěv ke cti Krista, který je Světlem světa.¹²⁷

2. 4 Bohoslužba oběti

Jáhni a ostatní služebníci připravují oltář obvyklým způsobem. Věřící přinesou chléb a víno ke slavení nejsvětější oběti. Biskup přijímá tyto dary u sedadla. Když je oltář připravený, biskup přistoupí k oltáři, odloží mitru a oltář políbí. Pak pokračuje ve slavení eucharistie, která je hlavní a také nejstarší částí obřadu.¹²⁸ Neokuřují se však ani dary ani oltář. Říká se 1. nebo 3. eucharistická modlitba.

Slavení eucharistie je v neobyčejně úzkém vztahu se zasvěcením kostela. Slavení eucharistie je totiž hlavním cílem, pro který byl postaven kostel a v něm oltář, a dává to poznat významnými znameními. Eucharistie, která posvěcuje srdce přijímajících, určitým způsobem posvěcuje i oltář a místo, na kterém se slaví. Církevní otcové nejednou tvrdili: „*Tento oltář nás naplňuje úžasem – navenek je to pouze kámen, stává se však posvátným, když na něm spočine Kristovo tělo.*”¹²⁹ Úzké spojení mezi zasvěcením kostela a slavením eucharistie je zřejmé i z toho, že formulář mše při

---

¹²⁵ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 499.

¹²⁶ Tob 13, 8. 9. 11. 13.

¹²⁷ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 533.

¹²⁸ Srov. Vigilius, *Epistula ad Profuturum episcopum*, IV: PL 84, 832.

¹²⁹ Sv. Jan Zlatoústý, *Homilia XX in II Cor.*, 3: PG 61, 540.

zasvěcení kostela má svou vlastní prefaci jako neoddělitelnou součást úkonu zasvěcení.¹³⁰

2. 5 Závěrečné obřady

Po svatém přijímání může následovat slavnostní uložení Nejsvětější svátosti. Když skončilo rozdávání svatého přijímání věřícím, postaví se nádoba s eucharistií na oltář. Biskup se odebere ke svému sedadlu a všichni se chvíli potichu modlí. Potom říká biskup modlitbu po přijímání. Nato přistoupí k oltáři, vkleče okouří Nejsvětější svátost, přijme velum a přenáší nádobu s eucharistií v průvodu na místo určené k jejímu uchovávání. První jde přísluhující s křížem, další nesou svíce a kadidlo. Lze při tom zpívat žalm 147 nebo jiný vhodný zpěv.

Na místě, kde se bude uchovávat Nejsvětější svátost, postaví biskup nádobu s eucharistií na oltář, nebo do otevřeného svatostánku, a vkleče ji okouří. Po chvíli tiché adorace jáhen uloží nádobu do svatostánku, nebo jej pouze uzavře. Přísluhující rozsvítí lampu věčného světla. Pokud je toto místo pro věřící dobře viditelné, udělí biskup požehnání odtud; pokud nikoliv, vrátí se průvod krátkou cestou do presbytáře a biskup udělí slavnostní požehnání buď od oltáře, nebo od sedadla. Nakonec jáhen propustí lid obvyklým způsobem.¹³¹

---

¹³⁰ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 499.

¹³¹ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 538.

3 Teologie a symbolika v euchologii Obřadu zasvěcení kostela a oltáře

Všechny modlitby užívané při obřadu zasvěcení kostela a oltáře mají hluboký teologický význam. Při svěcení kostela se často poukazuje na tajemný vztah Krista a církve. Mistrným způsobem je to provedeno v latinském originále Pontificale Romanum, který rozlišuje pojmy církev a kostel, používá stejného slova ecclesia, pokaždé však s jiným významem daným velikostí počátečního písmene. Především konsekrační modlitba si tak hraje se smysly tohoto slova. Jelikož v češtině takovéto slovní hříčky použít nelze, jsou teologické texty v češtině značně ochuzeny.

Celý obřad zasvěcení kostela a oltáře je bohatý i na symbolické úkony. Slovem symbol na tomto místě lze chápat výhradně symbolický obraz, který lze použít pro vyjádření duchovní skutečnosti. Především přírodní symboly mají silnou citovou náplň. Pro symbolickou řeč je vlastní, že vychází z obrazu a přechází k jiné významové rovině. Vždy je ale třeba vycházet z přítomnosti člověka ve světě, aby se mohly určit symbolické souvislosti. Všeobecný smysl symbolu je třeba doplnit zvláštním určením, které vzniká z individuální situace osoby, která symbol vytváří nebo objasňuje.¹³²

V modlitbách užívaných při obřadu zasvěcení kostela a oltáře se vyskytují symbolické obrazy, které objasňují význam nově postaveného kostela jako předmětu hmotného a jeho souvislost s církví jako předmětem duchovním. Vyskytují se symbolické obrazy matky, chrámu, Jeruzaléma, města, nevěsty, příbytku, vinice a panny.¹³³ Pro pochopení rozměru a významu symbolických obrazů je potřeba nahlédnout do starozákonní symboliky, odkud většina symbolů pochází. Všechny symbolické obrazy najednou jsou obsaženy v konsekrační modlitbě, kde také vyniká jejich plný význam.¹³⁴ Rovněž pokazuje na to, čím má nový kostel především být, tedy domem modlitby a obrazem církve.

---

¹³² Srov. FIORES, S. de, GOFFI, T. *Slovník spirituality*, Karmelitánské nakladatelství 1999, str. 984.

¹³³ Srov. Příloha III.

¹³⁴ Srov. Příloha II.

3. 1 Symbolický obraz Jeruzaléma a města

Vycházíme-li z textu konsekrační modlitby, je kostel je vnímán jako znamení tajemství církve.¹³⁵ Církev je v této modlitbě přirovnávána k městu položenému na hoře. Jako město položené na vyvýšeném místě je dobře vidět, tak i církev má být dobře viditelná a má být svědectvím okolnímu světu, který k ní upírá svůj pohled.

*“Altare ac domum,
quae nostro linimus ministerio,
Dominus sua virtute sanctificet,
ut Christi et Ecclesiae mysterium
visibili exprimant signo.”*¹³⁶

Spolu s Evdokimovem můžeme říci, že „všechny křesťanské chrámy mají stejné poslání, které se vztahuje k vizi chrámu v nebeském Jeruzalémě; proto i architektura chrámů mluví stejným slovníkem.”¹³⁷ Vztah mezi Kristem – chrámem, kostelem – chrámem a nebeským chrámem není jen symbolický, ale i reálný. Pro svoji symbolickou a reálnou spojitost můžeme kostel interpretovat teologicky - “...*veri Templi adumbratur mysterium et caelestis Ierusalem praenotatur imago.*”¹³⁸

*„Ecclesia sublimis,
civitas iugo montis erecta,
perspicua cunctis et omnis clara...”*¹³⁹

V Janově Apokalypse zmínka o Kristu – beránku poukazuje na světlo nového města Jeruzaléma – chrámu, kterým je Kristus a který je současně i světlem své církvi.

Téměř na konci konsekrační modlitby i preface je zmínka o městu, tentokrát konkrétně o Jeruzalému. Nebeský Jeruzalém je zde obrazem církve vítězné a hovoří se

¹³⁵ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 525

¹³⁶ Pontificale Romanum, *Ordo dedicationis ecclesiae et altaris*, II kap., č. 64, str. 47.

¹³⁷ EVDOKIMOV, P. N. *Teologia della bellezza. L'arte dell'icona*, Cinisello Balsamo 1990, str. 150 – 151.

¹³⁸ Pontificale Romanum, *Ordo dedicationis ecclesiae et altaris*, II kap., č. 75, str. 53.

¹³⁹ Srov. Tamtéž, č. 62, str. 45.

o něm jako o posledním cíli církve putující, kde Bůh bude všechno ve všem,¹⁴⁰ kde „*ubožáci naleznou milosrdenství, utlačovaní pravou svobodu a všichni lidé budou prožívat důstojnost Božích dětí*“.¹⁴¹

Chceme-li pochopit smysl přirovnání církve k městu, potažmo Jeruzalému, je třeba vycházet ze starozákonní symboliky Siónu - Jeruzaléma. Tato symbolika totiž v sobě obsahuje prototyp hory, světla, očištění, důvěrnosti, útočiště, cesty, zrušeného časového cyklu, matky a nevěsty.

Sám od sebe znamená Sión především Davidovo město a tím i příslib, který Bůh dal králi Davidovi. Velmi brzy se ovšem tento název začal vztahovat na chrám, na celé město a na pahorek, na kterém se město rozprostírá.¹⁴² Sión - Jeruzalém je hlavní město politické i náboženské současně. Jako hlavní město náboženské si zaslouží jméno „matka národů“.¹⁴³ Jeruzalém, skalní město postavené na hoře, zosobněné jako matka národů, je styčným bodem všech starozákonních symbolů.¹⁴⁴

K Siónu-Jeruzalému se pojí symboly cesty a hory. Stojí na konci exodu jako obraz stálosti.¹⁴⁵ Židovský národ totiž zakusil přítomnost Boží už dávno před založením chrámu, a to zejména během exodu. Po vybudování chrámu se Bůh dává poznat těm, kdo k němu putují.¹⁴⁶ Svou zvláštní vlastností jako hora má Sión-Jeruzalém účast na dvojí symbolice, totiž výšky a středu. Hora především představuje ideál mravní čistoty.¹⁴⁷ Také zde nalézáme pojmy jako pochod a výstup, které mají za cíl spojení s Bohem.¹⁴⁸ Jindy je symbol středu spojen se symbolem výšky.¹⁴⁹

Nejde zde o obrácení národů k judaismu, ale o jejich smíření prostřednictvím Božích zákonů. Musí totiž přijít doba, kdy se národy obrátí k Hospodinově svatyni, protože odtamtud vyšly boží zákony. Myšlenka vyšlá ze Siónu - Jeruzaléma zaručí celému tvorstvu rovnováhu, harmonii a mír. S horou Siónem - Jeruzalémem je spojena

¹⁴⁰ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 535.

¹⁴¹ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 525.

¹⁴² Srov. Žl 48, 2n.

¹⁴³ Srov. Žl 87, 5.

¹⁴⁴ ALLMEM, J. J. von. *Biblický slovník*, Kalich 1987, str. 109.

¹⁴⁵ Srov. Ex 15, 17; Žl 68, 17.

¹⁴⁶ Srov. Žl 43, 3.

¹⁴⁷ Srov. Žl 15, 1-2.

¹⁴⁸ Srov. Iz 33, 15n.

¹⁴⁹ Srov. Iz 2, 2-4; Mich 4, 1.

také myšlenka soudu a oddělení dobrých od zlých. Hospodin oblékne zbroj spravedlnosti, aby zahubil své nepřátele,¹⁵⁰ kdežto pro Sión a pro všechny, kdo se z něho radují, přichází jako vykupitel.¹⁵¹

V Novém zákoně má Sión - Jeruzalém smysl jako poslední úsek, zakončení bolestného výstupu.¹⁵² Podle Lukášova evangelia vrcholí celé Ježíšovo tajemství v Jeruzalémě. Slova vyřčená při proměnění na hoře se týkají smrti, která se „má naplnit v Jeruzalémě“.¹⁵³

Další perikopy pravidelně připomínají předem stanovený cíl, kterým je vystoupení na kříž.¹⁵⁴ Jakmile je oběť dokonána, není už Jeruzalém středem přitažlivosti, nýbrž východiskem šíření. Evangelizace vychází z Jeruzaléma. Tam obdrží apoštolové slíbeného Ducha svatého.¹⁵⁵ Jejich hlas oslovuje nejprve Judsko a Samařsko,¹⁵⁶ následně další římské provincie a Řím. Evangelium se šíří až na konec země, který můžeme chápat jako Hispánii, tedy po celém tehdejší římském impériu, ale i mimo něj.¹⁵⁷

Eschatologické shromáždění v Jeruzalémě¹⁵⁸ není otázkou zeměpisného uspořádání. Nový Jeruzalém sestupuje z nebe. V jeho podobě se zračí více lidská totožnost než ta architektonická. Dvanáct bran je rozestavěno po třech na každé straně. Jsou obráceny směrem ke čtyřem světovým stranám a každá nese jméno jednoho apoštola. Město měří dvanáct tisíc honů délky, šířky i výšky. Dvanáct je základních kamenů, jako prostorové přenesení dvanácti izraelských kmenů. Sám Pán je na místě chrámu, zatímco Beránek je jeho světlem. Z trůnu Boha a Beránka vytéká řeka života. Stromy života rodí ovoce dvanáctkrát do roka. Rytmus dní je zastaven, stále trvá jeden slavný den a vyvolení vládnou na věky věků.¹⁵⁹ Obraz nebeského Jeruzaléma

---

¹⁵⁰ Srov. Iz 63, 15-19.

¹⁵¹ Srov. Iz 63, 19; 66, 10-16.

¹⁵² Srov. Lk 9, 51.

¹⁵³ Srov. Lk 9, 31.

¹⁵⁴ Srov. Lk 13, 22; 17, 11; 18, 31; 19, 28.

¹⁵⁵ Srov. Sk 2.

¹⁵⁶ Srov. Sk 6.

¹⁵⁷ Srov. Sk 28.

¹⁵⁸ Iz 66, 18-24; Zach 14, 10n.

¹⁵⁹ Zj 21.

představuje symbolickou syntézu všech eschatologických nadějí Starého zákona.¹⁶⁰ Křesťanské naději slouží jako předobraz.¹⁶¹

3. 2 Symbolický obraz matky a nevěsty

Dalším obrazem, na který lze v textu konsekrační modlitby narazit a který navazuje na obraz církve jako města, je obraz ženy v úloze matky nebo nevěsty. Zmíněn je v kontextu se znameními tajemství církve. Užitím obrazu nevěsty se chce poukázat na vznešenost církve. Jsou tak vyjádřeny účinky Kristovy oběti, který prolitím své krve učinil ze své církve nevěstu neposkvrněnou čekající na svého ženicha.

*„Haec aedes mysterium adumbrat Ecclesiae,
quam Christus suo sanctificavit cruore,
ut Sponsam sibi exhiberet gloriosam,
Virginem fidei integritate conspicuam,
Matrem Spiritus virtute fecundam.“*¹⁶²

Užití obrazu matky má spirituální rozměr. Duch svatý totiž v církvi působí plodnost. Skrze církev se lidé křtem rodí k novému životu.¹⁶³ V liturgickém prostoru tak pohled míří ke křtitelnici. Přítomnost křestního pramene je totiž jedním z důvodů, proč je chrám pro křesťana tak důležitý. Tuto důležitost neopomíjí ani modlitba zasvěcení. Zcela konkrétně v ní zaznívá prosba, aby v pramenu milosti Boží děti umíraly hříchu a narodily se pro život věčný.¹⁶⁴

---

¹⁶⁰ Srov. Iz 54; 60; 62; Ez 40; Zach 14.

¹⁶¹ Srov. FIORES, S. de, GOFFI, T. *Slovník spirituality*, Karmelitánské nakladatelství 1999, str. 984.

¹⁶² Pontificale Romanum, *Ordo dedicationis ecclesiae et altaris*, II kap., č. 62, str. 45.

¹⁶³ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 525.

¹⁶⁴ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 526.

Vazba na křtitelnicu a potažmo i na křest je patrná při obřadu pokropení lidu, stěn kostela a oltáře. Připomínka křtu je obsažena v modlitbě při požehnání vody. Naznačují se zde účinky křtu, především očištění od hříchů. Jako jsme s Kristem byli ve křtu ponořeni do jeho smrti, skrze křest s ním vstaneme k novému životu. Koupel křtu nás zároveň učinila chrámem Ducha Svatého. Pokropení svěcenou vodou je toho připomínkou.¹⁶⁵

K Siónu - Jeruzalému zosobněného ženou se pojí symboly matky a nevěsty či snoubenky. Sión - Jeruzalém shromažďuje své obyvatele kolem chrámu a krále, chrání je před nebezpečími zvenčí a uvnitř prosazuje úctu k jejich právům. Až v pozdější době přechází symbolické pojetí z matky na nevěstu či snoubenku a naznačuje kolektivní smlouvu s Bohem. Skutečnost, že Sión-Jeruzalém je nevěstou, přináší prvek svobody, a tím upravuje dřívější vymezení mateřského pojetí Siónu - Jeruzaléma.

Biblický text, který se zvláštním způsobem zabývá symboly matky a nevěsty, je Izaiáš kapitola 54. Sión -Jeruzalém, který upadl do nemilosti a je trestán za své hříchy, je vyzýván, aby se radoval.¹⁶⁶ Bůh bere na sebe úlohu goela¹⁶⁷ a zavazuje se, že vzbudí potomstvo opuštěnému městu Siónu. Hospodin nezapudil Sión, ale ten poznal vyhnanství, samotu a pohrdání. Vysvětlením předpovídaného vykoupení je Boží věrnost. Sión je snoubenkou z mládí a Pán na ni nezapomněl. Manželská symbolika vyjadřuje společné dějiny Hospodina a Izraele, dějiny smlouvy, které poznaly doby krize i doby oživení. V těchto společných dějinách bude vyhnanství vypadat jako přechodné, krátké období.¹⁶⁸

Zmiňovaný text je zajímavý ještě v jednom ohledu. Používá obrazotvornosti, kdy Sión-Jeruzalém je město vystavěné z drahokamů a zároveň žena, která se rozšiřuje ve svých dětech. Hebrejský text používá slovní hříčku, zdánlivě zbytečnou, ale ve skutečnosti smysluplnou. Přechází od kamenů - abaním ve verši 12 k synům - baním

¹⁶⁵ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 516 – 517.

¹⁶⁶ Iz 54, 1.

¹⁶⁷ V židovském náboženském názvosloví vyjadřuje pojem goél zastávce či ručitele. Tento pojem má ovšem nejen náboženský, ale i právní rozměr, neboť souvisí s praktikováním krevní msty v izraelském národě. Do této role se většinou staví někdo z příbuzenstva. Stává se ovšem, že na toto místo je dosazen Bůh. Děje se tak v situacích, kdy si člověk chce vzít za štít někoho opravdu mocného a ví, že dosáhne vyslyšení. Srov. ALMENN, J. J. von, *Biblický slovník*, Kalich 1987, str. 178.

¹⁶⁸ FIORES, S. de, GOFFI, T. *Slovník spirituality*, Karmelitánské nakladatelství 1999, str. 986.

ve verši 13. Takové spojení kamenů a synů není v Písmu nové a svědčí o hluboké psychologii. V knize Genesis kapitola 30 verš 3 Ráchel, dosud neplodná, říká Jákobovi: „To je má otrokyně Bilha; vejdi k ní. Porodí na má kolena, a tak i jí budu zbudovaná tzn. budu mít syny.”

Žena se mateřstvím rozšiřuje, jistým způsobem je zbudována prostřednictvím svých dětí. Stejným způsobem je i Sión-Jeruzalém okrášlen svými dětmi.¹⁶⁹ Jeho proměna v město jiskřící drahokamy je ve skutečnosti symbolické znázornění tajemství mateřství Svatého města. Ve světě ženy jsou klenoty a děti zárukou a znamením lásky, které se jí dostalo a kterou věnovala. Proto vypadá Sión-Jeruzalém ve vidění jako žena ozdobená brilianty a dětmi. V úryvku je tedy třeba vidět zjevení symbolu.¹⁷⁰

V Izaiášově prorocství se myšlenka Siónu - Jeruzaléma jako matky a nevěsty vyskytuje i na jiném místě. Především v knize proroka Izaiáše 1, 21-26. Tam se konkrétní uplatňování mateřství jeví jako spravedlnost a právo zjednané slabým, vdovám a sirotkům. Tuto myšlenku potvrzuje Izaiáš v 60. kapitole a v 62. kapitole zdůrazňuje snubní hledisko.¹⁷¹ Zejména v této básnické skladbě vidíme, jak se náboženská mluva dotýká lidské zkušenosti. Jemně, ale jasně nechává text zahlédnout, že Hospodinova radost připomíná radost manželů, kteří se poprvé tělesně spojují.

Symbolika Siónu-Jeruzaléma obohacuje postavu samotného Boha.¹⁷² Všechny vybrané city se rodí z náhodných životních setkání, časem jsou vystaveny opotřebování a závisí na kvalitě milované osoby. Lásky matky je však na samém počátku existence, je vytrvalá, neochabuje a je jen darem. V celém Písmu neexistuje text, který by dával živěji pochopit hloubku a nezištnost Boží lásky. Když Sión nařiká, že byl opuštěn, odpovídá mu Hospodin, že zůstává matkou, ať se stane cokoliv, a že je schopen mateřsky milovat láskou, která přečká všechny zkoušky života. Konkrétně řečeno, Bůh se projevuje jako snoubenec Siónu tím, že bere věc dětí za svou.¹⁷³

---

¹⁶⁹ Srov. Iz 49, 18.

¹⁷⁰ Srov. FIORES, S. de, GOFFI, T. *Slovník spirituality*, Karmelitánské nakladatelství 1999, str. 987.

¹⁷¹ Srov. Iz 62, 5.

¹⁷² Srov. Iz 49, 15.

¹⁷³ Srov. Iz 49, 25.

V Novém zákoně jsou symboly Siónu - Jeruzaléma jako matky a nevěsty či snoubenky přeneseny na církve a zahaleněji na Pannu Marii. Ježíš Kristus má snoubenecký vztah k církvi.¹⁷⁴ Maria je zase okrášlena rysy Dcery siónské, protože zosobňuje izraelský národ, který očekává Spasitele.¹⁷⁵

3. 3 Symbolický obraz panny

Tento obraz úzce souvisí s předchozí symbolikou církve jako matky a nevěsty. Je použit v konsekrační modlitbě v kontextu s vírou církve. Tato víra má být stejně jako panna neposkvrněná a zářící nevinností.¹⁷⁶

„... *Virginem fidei integritate conspicuam*...“.¹⁷⁷

Církev dosvědčuje ve všech svých členech Boží skutečnost, která se ukázala v Ježíši Kristu. Obzvlášť intenzivním svědectví přitom jsou svědecká smrtmučednictví a jednak zřeknutí se manželství pro Boží království - panenství. Zřeknutím se posloupnosti plození, jejímž prostřednictvím Starý zákon usiloval o spásu, se dává najevo že eschatologická spása v Kristu už začala. Význam panenství proto nespočívá v moderním úsilí o zvládnutí základních lidských instinktů, nýbrž ve viditelném zobrazení eschatologické skutečnosti, která v Ježíši Kristu už nastala.¹⁷⁸

V panně, která se cele oddala svému Pánu a neochvějně při něm setrvává,¹⁷⁹ poznává církve sebe samu jako nevěstu, kterou si připravil Kristus.¹⁸⁰ Náležitě lze toto svědectví a toto zobrazení církve rozpoznat především tehdy, když se panenství nejen žije, ale když se výslovně deklaruje slibem, nebo je církvi veřejně uznáno. Svaté panny se v kultu svatých vymezují jako samostatný stav.¹⁸¹

¹⁷⁴ Ef 5, 25; srov. Zj 21, 2. 9n; 22, 17.

¹⁷⁵ Srov. Lk 1, 26-38 a Sof 3, 14. 16-17.

¹⁷⁶ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., č. 62, str. 525.

¹⁷⁷ Pontificale Romanum, *Ordo dedicationis ecclesiae et altaris*, II kap., č. 62, str. 46.

¹⁷⁸ Srov. Mt 12, 25.

¹⁷⁹ Srov. 1 Kor 7, 32n.

¹⁸⁰ Srov. 2 Kor 11, 2; Ef 5, 25n.

¹⁸¹ BERGER, R. *Liturgický slovník*, Vyšehrad 2008, str. 348.

Panenství v tomto slova smyslu má stejný význam jako manželství, jen v duchovním smyslu slova. Zsvěcená panna se stává nevěstou a manželkou a Kristus je ženichem. Manželství je velké tajemství, protože má zrcadlit jednotu Ježíše Krista s jeho církví.¹⁸² Kristus je manžel a žena církev. Manželská dvojice jako taková má zjevovat pravdu, že je svědectvím o vyvolení. Manželství je neseno láskou a je darováním sebe sama, odřeknutím se sebe ve prospěch druhého.¹⁸³

3. 4 Symbolický obraz vinice

Obraz vinice se v eucharistii obřadů zsvěcení kostela a oltáře vyskytuje jen jednou, a to mluví-li se o vyvolení církve. Kristova církev sestává z členů, které si On sám vyvolil, aby se mu stali nejmilejším vlastnictvím. Rovněž zaznívá prosba, aby ratolesti této vinice naplnily celý svět, čímž se chce naznačit Kristův příkaz: „Jděte do celého světa a hlásejte evangelium.“¹⁸⁴

*„Ecclesia sancta, electa vinea Domini,
Cuius palmitibus mundus omnis impletur,
quae propagines suas, ligno baiulante,
suspensas erigit ad regna caelorum.“*¹⁸⁵

Vinice je znamením vlastnictví. Často se jí rozumí určité území. Je jedním z nejvzácnějších statků, které člověk může mít, podobně jako manželku či syna. To, co udělal Achab Nábotovi, lze srovnat s tím, co udělal David Uriášovi. Nejen kvůli vraždě, ale také kvůli krádeži. Být pod svým vinným kmenem bude dokonalým odpočínutím. Z takového odpočinku se lidé budou těšit v mesiášské zemi.¹⁸⁶

Vinice označuje také Izrael jako Boží vlastnictví. Téma Izraele-Boží vinice, které se stále objevuje u proroků, ukazuje především na to, že v Hospodinových očích

¹⁸² Srov. Ef 5, 22-33.

¹⁸³ ALLMEN, J. J. von. *Biblický slovník*, Kalich 1987, str 138.

¹⁸⁴ Srov. Římský pontifikál, *Zsvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 525.

¹⁸⁵ Pontificale Romanum, *Ordo dedicationis ecclesiae et altaris*, II kap., č. 62, str. 46.

¹⁸⁶ Srov. Mich 4, 4.

je Izrael drahý a vzácný, že tam Hospodin chce spočinout a že odtud očekává ovoce. Lze v tom rozpoznat tajemství Izraelova vyvolení a smlouvy, kterou s tímto lidem uzavřel Bůh raději než s jiným. On sám je této smlouvy Pánem.

V úvodu 5. kapitoly knihy proroka Izaiáše se nachází svatební píseň, ve které se popisuje očekávání i hněv manžela. Vyskytuje se trojice Izrael – choť - vinice. Žalm 80 ukazuje, že tato réva byla přenesena z Egypta a Izaiáš v 5. kapitole upřesňuje, že tato sazenice je výborná. Ezechiel 15, 2nn připomíná, že vinice má cenu jen podle ovoce. Sama o sobě nemá cenu, z jejího špatného dřeva lze udělat jen oheň. Všichni se shodují na tom, že Hospodin od ní očekává dobré ovoce. Proto ji vysadil na úrodném místě, zabezpečil ji proti všemu, co by jí mohlo škodit, a věrně o ni pečoval. Hospodinova dobrota a věrnost k vinici vypovídá o jeho lásce.

Ozeáš 9, 10 tvrdí, že Hospodin byl svou vinicí chvíli občerstven-bylo to na poušti. Převládá však tvrzení, že v době proroků bylo její ovoce špatné. Proto zaznívá Jeremiášův nářek: „Jak je to možné?“ Hlavním tématem je zde nepochopitelná neposlušnost Izraele. Výborná réva, kterou dobrý majitel zahrnul vši možnou dobrou péčí, vydala špatné ovoce. Proto Hospodin svou vinici zruší. Jeho vinice nebyla dobrá, její kvalita byla jen zdánlivá a pomíjející jako jitřní rosa.¹⁸⁷ Je zapotřebí jiné sazenice, té, kterou stvoří sám Hospodin. Proto se Ježíš představuje jako pravý vinný kmen, který nezdegeneruje v planou révu cizího kmene.¹⁸⁸

U Matouše 21, 28-46 se toto téma týká jiného lidu, přičemž vinice je tatáž. Boží království svěřené Židům přejde do rukou církve. V oddílu Jan 15 se Kristus představuje jako pravý vinný kmen, a to buď jako nově zasazený, či vinný kmen, který oznamovala první vinice. V obou případech tak Bůh dovršil vysazování své vinice. Kristus je představován jako pravý lid a je pojímán ve vztahu obecnosti k lidu. Ratolest oddělená od kmene nemá žádnou šanci, může jen uschnout. Má cenu jenom svým ovocem.¹⁸⁹

---

¹⁸⁷ Srov. Oz 6, 4.

¹⁸⁸ ALLMEN, J. J. von. *Biblický slovník*, Kalich 1987, str. 298.

¹⁸⁹ Srov. Ez 15.

Ratolest se může ocitnout v jednom ze tří možných postavení: prvně být v Ježíši, což je postavení statické, které musí rychle splynout s jednou ze dvou následujících a to za druhé zůstat v Ježíši, to znamená, že ponese ovoce a bude prořezána nebo za třetí bude oddělena od kmene proto, že nenese ovoce, uschne a je spálena. Být v Ježíši nepochybně znamená být pokřtěn, zatímco zůstat v Ježíši znamená milovat a zachovávat jeho přikázání.¹⁹⁰

3. 5 Symbolický obraz chrámu a příbytku

Hovoří-li se o chrámu či příbytku v obřadech zasvěcení kostela a oltáře, chce se tím vyjádřit a poukázat na Boží přítomnost. Bůh chce přebývat mezi lidmi, a proto je přítomen v chrámu, proto je přítomen v církvi. A stejně jako je chrám budován z kamenů, tak i církev jako duchovní chrám je budovaný z živých kamenů. Tak Bůh může přebývat uprostřed svého lidu nejen hmotně ale i duchovně.¹⁹¹

*„...ex uno baptismatis fonte renata,
atque eadem mensa nutrita,
in templum spiritale crescat...“*¹⁹²

a dále:

*„...ecclesia felix, tabernaculum Dei cum hominibus,
Templum sanctum, quod lapidibus vivis exstruitur...“*¹⁹³

nebo také:

*„...concedatque vos fieri templum suum et tabernaculum Spiritus Sancti, qui omnes filios dispersos voluit in Filio suo congregari.“*¹⁹⁴

¹⁹⁰ Srov. ALLMEN, J. J. von. *Biblický slovník*, Kalich 1987, str. 298.

¹⁹¹ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., č. 30, str. 505.

¹⁹² Pontificale Romanum, *Ordo dedicationis ecclesiae et altaris*, II kap., č. 30, str. 31.

¹⁹³ Pontificale Romanum, *Ordo dedicationis ecclesiae et altaris*, II kap., č. 62, str. 46.

¹⁹⁴ Tamtéž č. 84, str. 59.

Tak jako v jiných městech i v Jeruzalémě stála svatyně původně zasvěcena kananejskému bohu. Když se Jeruzaléma zmocnil David, zasvětil jeruzalémskou svatyni svému Bohu, kterým byl Jahve. Dochovalo se svědectví o Davidově úmyslu postavit chrám.¹⁹⁵ David chce nahradit stan, ve kterém se přechovává truhla se smlouvou, za budovu, která by byla tohoto poslání hodna.

Jeruzalémský chrám, zvaný *dům Hospodinův*, byl v chápání židů místem, kde byl Hospodin přítomen. Velesvatyně byla ponořena do tmy a stěny obloženy cedrovým a cypřišovým dřevem se soškami a zlatými ornamenty. Zde byla uložena schránka úmluvy, viditelné znamení Boží přítomnosti. Jednalo se o posvátnou truhlici vyrobenou z olivového dřeva a nad ní se tyčili dva pozlacení cherubíni. Zlatý příkrov na které spočívali, zvaný slitovnice, byl považován za výjimečné místo, kde se Hospodin zjevuje ve své slávě.¹⁹⁶

V průběhu staletí nabýval chrám stále větší důležitosti. Od návratu z exilu se stal středem veškerého národního a náboženského života země. Čím více si Izrael uvědomoval svůj hřích, tím více cítil potřebu odčinění a očisty, které chrám zprostředkovával. Podle popisu, jaký udává Ezechiel ve 40 kapitole, je právě chrám institucí k odčinění hříchů. Bůh Izraele má v chrámě svůj příbytek, proto i skála Sión, na které stojí, je nedotknutelná. Pouhá přítomnost svatyně znamenala pro Židy záruku spásy.

Náboženská úloha chrámu a kultu měla v očích Židů značnou důležitost. Příznačné je, že evangelisté nenaznačují sebemenší Ježíšův zájem o obětní kult, snad s výjimkou rituálu velikonočního beránka. Ježíš chrám ctil, podle jeho slov by však měl být místem modlitby. Ve svém učení však šel ještě dál. Uctívání Boha v duchu a pravdě nemá chrámu zapotřebí. Budoucí zánik chrámu a jeho nahrazení duchovním stavením neoznamuje jako katastrofu, ale jako pokrok.¹⁹⁷

---

¹⁹⁵ Srov. 2 Sam 7.

¹⁹⁶ Srov. Ex 25, 17.

¹⁹⁷ ALLMEN, J. J. von. *Biblický slovník*, Kalich 1987, str. 77.

4 Liturgie jako „architekt“ bohoslužebného prostoru

Svou smrtí a zmrtvýchvstáním se Kristus stal skutečným a dokonalým chrámem Nové smlouvy¹⁹⁸ a shromáždil vykoupený lid. Tento lid ve společenství Otce, Syna a Ducha Svatého tvoří církev - ekklésia,¹⁹⁹ z živých kamenů vybudovaný Boží chrám, ve kterém se Otci vzdává úcta v Duchu a pravdě.²⁰⁰ Od nejstarších dob se slovem ekklésia označuje také budova, ve které se křesťanské společenství schází k naslouchání Božímu slovu, ke společné modlitbě a ke slavení svátostí, zvláště eucharistie.

Povaha kostela vyžaduje, aby byl vhodně uspořádán pro bohoslužebná slavení, přiměřeně vyzdoben bez zbytečné nádhery a okázalosti, aby tak byl znamením vyšších skutečností. Vycházeje z předchozí kapitoly lze říci, že je to právě liturgie, kdo stanoví základní vztahy liturgického prostoru. Prostor posvátné budovy má být uspořádán tak, aby byl obrazem hierarchicky uspořádaného společenství Božího lidu. Má umožnit celému shromáždění, aby se navenek projevilo jeho vnitřní uspořádání a aby každý jeho člen mohl dobře konat svou službu.²⁰¹

Současné Ordo mluví o kostelu především jako o místě, kde se schází společenství věřících, tedy lokální církev. Je to *domus salutis et gratiae*.²⁰² Stavba se stane kostelem v okamžiku dedikace, protože do ní „vstoupí“ živá církev a slaví liturgii. Proto stavba – kostel představuje tajemství Církve, která je pannou, snoubenkou, matkou, Pánovou vinicí, chrámem božím a nebeským Jeruzalémem.

Církev je především společenstvím věřících, kteří se scházejí k naslouchání božímu slovu a slavení eucharistie a uvnitř tohoto společenství se uskutečňuje jejich posvěcení a spása. Proto kultovní místo je v první řadě funkční a svou symbolickou hodnotu získává z liturgie, posvátnost místa není dána boží přítomností, ale liturgií.²⁰³

---

¹⁹⁸ Srov. Jan 2, 21.

¹⁹⁹ Srov. sv. Cyprián, *De oratione dominica*, 23: PL 4, 553.

²⁰⁰ Srov. Jan 4, 23.

²⁰¹ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 494.

²⁰² Pontificale Romanum, *Ordo dedicationis ecclesiae et altaris*, II kap., str. 44.

²⁰³ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., č. 62, str. 525.

4. 1 Teologie liturgických staveb na základě ODEA

Během liturgického roku, slavením nedělí a liturgií hodin se realizuje posvěcení času. Čas je jedním ze základních prvků lidské existence. Bůh však stvořil nebe a zemi se všemi rozměry jejich výšky a šířky. Nebe a země jsou tedy pro člověka prostorem. Prázdný prostor je znamením otevřeného srdce pro Boha a lidi. Posvěcující činnost církve tedy není zaměřena pouze na čas, ale také na prostor.

Bible přechází od chápání prostoru jako neobydleného teritoria k chápání prostoru jako místa svatého. Nejde však o místo posvěcené rituálně, ale jakoby vnitřně, spojeno s určitými ději, které se na daném místě odehrály např. místo křtu,²⁰⁴ místo setkání s Ježíšem,²⁰⁵ místo Ježíšovy modlitby,²⁰⁶ místo ukřižování a umučení.²⁰⁷

Posvátný prostor získal svůj obsah příchodem Ježíše Krista, který se stal člověkem a měl své místo na této zemi. Jeho Bůh ustanovil hlavou církve, která je jeho tělem.²⁰⁸ Duch svatý připravil místo církvi, kdy po té modlitbě se zatřáslo místo, kde byli shromážděni, všichni byli naplněni Duchem svatým a hlásali veliké skutky Boží.²⁰⁹ Charakteristickým a výmluvným je označení církve jako místa záchrany, odpočinku a útočiště. „Žena utekla na poušť, kde měla místo připravené od Boha.“²¹⁰

Chrám je znamením přítomnosti Krista uprostřed svého lidu. Sakrální budova není svatyní. Svatyní je nejdříve a především sám Kristus.²¹¹ Roztržení chrámové opony v souvislosti s Kristovou smrtí je chápáno jako znamení, jímž hmotná svatyně ztrácí svůj význam. Bůh není přítomen ve svatyni zbudované lidskýma rukama, ale v Kristu, který smířil nebe se zemí. V Kristu začíná kult uctívání Boha v duchu a pravdě.²¹²

Svatyní jsou rovněž ti, kteří věří v Krista a kteří tvoří jeho mystické tělo. Při posvěcení kostela poučoval už sv. Augustin své věřící o tom, že „tento chrám je

---

²⁰⁴ Srov. J 10, 40.

²⁰⁵ Srov. J 11, 30; Lk 22, 40.

²⁰⁶ Srov. Lk 11, 1.

²⁰⁷ Srov. Mt 27, 33.

²⁰⁸ Ef 1, 22.

²⁰⁹ Srov. Sk 2, 1; 4, 31.

²¹⁰ Zj. 12, 6.

²¹¹ Srov. J 2, 13-22.

²¹² Srov. J 4, 23.

domem pro naši modlitbu, ale domem Božím jste vy sami.”²¹³ Křesťané již od počátku církve chápali, že Bůh není přítomen v budově, ale ve shromáždění věřících. Slavení liturgie, zvláště slavení eucharistie, činí z budovy dům Boží, a proto při obřadu posvěcení kostela tvoří slavení eucharistie nejdůležitější součást obřadu.²¹⁴

Chrám je dále znamením a obrazem putujícího lidu, církve „in via“, a zároveň kouskem nebe na zemi. Měl by tedy být otevřen všem, měl by být pozvánkou na společnou cestu do Otcova domu. Mnoho církevních otců vidělo v hostinci z podobenství o milosrdném Samaritánovi obraz církve - místa, na kterém Bůh přijímá, obvazuje rány a uděluje zdraví, tedy spásu.²¹⁵

Pro lepší pochopení vztahu mezi stavbou duchovní a hmotnou lze vyzdvihnout některé aspekty. Prvně, že Kristus je chápán jako základní kámen duchovního chrámu, kdy věřící pak jsou živými kameny chrámu církve, jak o tom vypovídá modlitba žehnání základního kamene.²¹⁶ Bůh je architekt, který staví svůj chrám na skále, a Kristus je základním kamenem.²¹⁷ Obřady zasvěcení vidí tento akt jako počátek duchovní stavby.²¹⁸

Dále, že Kristus je zároveň oltářem, knězem a obětí tohoto oltáře. Dochází tedy k identifikaci oltáře, Krista a jeho oběti. Toto ztotožnění tvoří viditelné znamení tajemství Krista.²¹⁹

4. 2 Teologie křesťanského chrámu

Teologie křesťanského chrámu je nejjasněji a nejdůležitěji vykreslena a popsána v prefaci obřadu zasvěcení kostela a oltáře. Prvně je třeba říci, že Božím chrámem je vlastně celý svět. Bůh tento svět stvořil a jeho sláva sídlí na každém místě tohoto světa. A Božím přáním je, aby na každém místě bylo jeho jméno chváleno a

---

²¹³ Srov. Sv. Augustin, Sermo 336, PL 1.

²¹⁴ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., č. 15., str. 498.

²¹⁵ NADOLSKI, B. *Liturgika I*, Poznaň 1992, str. 149.

²¹⁶ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, I kap., str. 488.

²¹⁷ Srov. 1 Kor 3,11; Řím 9,33; 1 Petr 2,6.

²¹⁸ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, I kap., č. 30, str. 489.

²¹⁹ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, IV kap., č. 49, str. 595.

velebeno. Přesto neodmítá, když lidé prací svých rukou vybudují místo modlitby, které pak zasvěťí Bohu.

Dále je třeba zdůraznit, že chrám zbudovaný lidskýma rukama je pouze obrazem pravého chrámu, kterým je Kristovo tělo. Chrám je zároveň obrazem církve. Bůh totiž učinil tělo svého Syna svatým chrámem, ve kterém přebývá celá plnost božství. Kristus je tak úhelným kamenem stavby církve, která se opírá o základy, jimiž jsou apoštolové. Z toho vyplývá úkol, jaký mají ve stavbě církve věřící. Skrze Boží vyvolení růst v živý chrám Ducha Svatého a na konci věků se stát spoluobčany svatých v nebeském Jeruzalémě, kde bude Bůh všechno ve všem.²²⁰

V prosbách třetí eucharistické modlitby se vkládá vlastní vsuvka. Zde se popisují vlastní účely, ke kterým má chrám sloužit. Předně je chrám domem spásy. Zde se slaví svátosti církve a odtud zaznívá a šíří se radostná zvěst. Právě tyto dva elementy jsou postaveny na vrchol spásonosných prostředků k dosažení cíle v nebeském Jeruzalémě.²²¹

Sakrální budova nepatří k nejnvtřnější podstatě křesťanství. Cituji: „Vycházíme z toho, že křesťané prvních dvou staletí žádné vlastní kultovní místo neměli. I dějiny církve pozdějších věků zaznamenávají v mnoha zemích celá desetiletí i staletí, kdy křesťané pozbyli všech církevních budov, aniž by přitom církevní obce zanikly. Na druhé straně však liturgickým shromážděním podstatně pomáhá, existují-li pro ně prostory, které svou podobou a vybavením podporují zvěstování Božího slova a slavení eucharistie, čímž pozitivně přispívají k vytváření společenství věřících s Bohem i mezi sebou navzájem.“²²²

Novozákonní spisy hovoří častěji o bohoslužebných shromážděních než o místě jejich konání. Místo setkávání křesťanů nikdy není označováno jako Boží dům, svatyně či dokonce chrám. Za vlastní chrám Nové smlouvy je považován Kristus.²²³ To znamená, že do budoucna bude místem spásonosné přítomnosti Boží vyvýšený Pán, a nikoliv již kamenný jeruzalémský chrám. V okamžiku Kristovy smrti se totiž

²²⁰ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 535.

²²¹ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 536.

²²² Srov. ADAM, A. *Liturgika*, Vyšehrad 2001, str. 400.

²²³ Srov. J 2, 13-22.

chrámová opona roztrhla,²²⁴ což je podle výkladu mnoha otců symbolem konce starozákonního chrámového kultu a začátek nového řádu spásy. Svou smrtí boží Kristus dělí zed' mezi Židy a pohany²²⁵ a vytváří tak univerzální chrám otevřený všem národům a přináší jim spásu a domov. Tak začíná s Ježíšem a v Ježíši nový chrámový kult.²²⁶

Protože věřící v Krista tvoří jeho mystické tělo, takže v nich přebývá Boží sláva, je pochopitelné, že rovněž oni a jejich společenství může být nazváno *chrámem živého Boha*.²²⁷ Jako jsou křesťané nazýváni v obrazu Kristova mystického těla jeho údy, jsou v obrazu chrámu nazváni živými kameny.²²⁸ V tomto chrámu křesťanské obce je Kristus nenahraditelným základem či základním kamenem Boží stavby²²⁹ a zároveň úhelným kamenem, svorníkem, díky němuž celá stavba drží pohromadě.²³⁰

Naproti chrámu živého Krista hraje dům shromažďování společenství věřících podružnou roli. Od samého počátku křesťanství bylo zřejmé, že nikoliv budova posvěcuje bohoslužebné shromáždění, nýbrž že shromažďovacímu prostoru dodává vznešenost shromážděná obec a liturgie, kterou v něm tato obec slaví. A to platí i pro všechny pozdější doby, kdy už vznikají speciální umělecké církevní stavby, kdy se vytvořil složitý obřad svěcení kostela a kdy se kolem přelomu prvního tisíciletí začaly v kostelích přechovávat konsekrované hostie.

Kdybychom chtěli přisoudit konstitutivní význam pro důstojnost křesťanských chrámů pouze obřadu svěcení a uchovávání eucharistie, museli bychom tuto vznešenost upřít chrámům prvního tisíciletí. Správnost tohoto pojetí stvrzují úvodní poznámky nového obřadu svěcení kostela i doporučení IGMR, že se má eucharistie uchovávat v kapli oddělené od ostatních prostor kostela.²³¹

---

²²⁴ Srov. Mt 27, 51 a par.

²²⁵ Srov. Ef 2, 14.

²²⁶ ADAM, A. *Liturgika*. Vyšehrad 2001, str. 401.

²²⁷ Srov. 1 Kor 3, 16. 6, 19. 2 Kor 6, 16.

²²⁸ 1 P 2, 4-6. srov. Ef 2, 20-22.

²²⁹ Srov. 1 Kor 3, 11.

²³⁰ Srov. Ef 2, 20n

²³¹ IGMR 276. Čísla Všeobecných pokynů jsou uváděna podle Missale Romanum, editio tertia z roku 2002; srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 499.

Stavba kostela a jeho dedikace je znamením stability a růstu místní církve. Dedikace kostela nabízí katechetické bohatství pro vysvětlení povahy církve a má uvést do mystagogie chrámu a církve.²³²

4. 3 Požadavky církevní obce na liturgický prostor

Boží lid je uspořádán hierarchicky a sestává se z kléru a laiků, ovšem oba tyto stavy jsou v Duchu svatém a v Kristově mystickém těle sjednoceny. Tato jednota církevní obce by neměla být uspořádáním liturgického prostoru zatemňována, ale naopak vyjevována. Na jedné straně je tedy oprávněné a žádoucí oltářní prostor vůči prostoru vyhrazenému pro věřící zdůraznit, na druhé straně však nesmí být omezována soudržnost jediného společenství slavícího společně liturgii.

Pro to, jak se vyjevuje jednota Božího lidu jsou rovněž nevhodné masivní a vysoké chórové lavice, úzký a hluboký prostor chóru a takřka na způsob jeviště vyvýšený oltářní prostor, proti němuž sedí věřící jako pouzí diváci. Také protáhlé úzké lodě, které formují lid do takřka pochodového útvaru, zatemňují skutečnost, že se tu společenství církevní obce na své pouti shromáždilo kolem svého Pána ke slavnostnímu stolování.²³³

Povaha kostela tedy vyžaduje, aby byl vhodně uspořádán pro bohoslužebná slavení a byl přiměřeně vyzdoben, aby tak byl znamením vyšší skutečnosti. Prostor posvátné budovy má být uspořádán tak, aby byl obrazem hierarchicky uspořádaného společenství Božího lidu. Toto uspořádání má umožnit celému shromáždění, aby se navenek projevilo jeho vnitřní uspořádání a aby každý jeho člen mohl dobře konat svou službu. Proto zejména návrhy na řešení presbytáře, oltáře, sedadla předsedajícího,

---

²³² Srov. IGMR 276. Čísla Všeobecných pokynů jsou uváděna podle Missale Romanum, editio tertia z roku 2002; srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 499.

²³³ Srov. ADAM, A. *Liturgika*, Vyšehrad 2001, str. 404.

ambonu a místa, kde se bude uchovávat Nejsvětější svátost, by měly respektovat ustanovení Všeobecných pokynů k Římskému misálu.²³⁴

Základním požadavkem církevní obce na liturgický prostor je tedy v první řadě jeho liturgická funkčnost. Prostor by měl být uspořádán tak, aby se věřím umožnilo nejen *participatio actiosa*, ale také především *participatio aktiva*. Následně je to požadavek symbolický, který vyrůstá z liturgie a s kterým se komunita identifikuje. Liturgický prostor promlouvá řečí symbolů a vtahuje tak jednotlivce i celé společenství do liturgického slavení.

4. 4 Požadavky liturgie na liturgický prostor

Liturgický prostor musí být s ohledem na liturgické úkony funkční, tzn. že musí optimálně umožňovat slavení liturgie. Protože podstatnou částí liturgie je slavení eucharistie, přísluší zvláštní význam umístění a úpravě oltáře.

Instrukce *Inter oecumenici* požaduje, aby byl oltář oddělen od zadní stěny a aby bylo možné jej snadno obcházet. „Má být do posvátného prostoru umístěn tak, aby byl skutečně ve středu a tím aby sám k sobě přitahoval pozornost celé shromážděné obce...Presbytář okolo oltáře by měl být tak rozlehlý, aby se v něm posvátné úkony vykonávaly pohodlně.“²³⁵ Mělo by se dbát, aby pohled na oltář nebyl rušen zpoza oltáře příliš světlými okny, rušivými nástavbami či obrazovými konstrukcemi. To vše totiž zastíňuje funkci oltáře jako posvátného stolu chleba a jako symbolu Krista obětujícího se Otci a rozdávajícího se věřícím. Protože je s eucharistickou slavností nejtěsněji spojena bohoslužba slova, musí na tomto centrálním postavení oltáře participovat i postavení ambonu jako stolu slova a místa zvěstování.²³⁶

---

²³⁴ Srov. IGMR č. 288, 294, 295, 296 – 303, 309 – 310, 314, 315. čísla Všeobecných pokynů k Římskému misálu jsou uváděna podle Missale Romanum, editio tertia z roku 2002; srov. Sváté přijímání a úcta eucharistie mimo mši, č. 6, 9 – 11.

²³⁵ Instrukce *Inter oecumenici*, 91.

²³⁶ Srov. ADAM, A. *Liturgika*, Vyšehrad 2001, str. 405.

Protože je eucharistická slavnost svou podstatou velikonočním shromážděním věřících okolo oslaveného Pána, měl by být charakter liturgického prostoru kostela slavnostní a povznášející. Měl by být odleskem Božích zaslíbení a výzvou k víře a naději. Tomuto charakteru se také někdy říká posvátnost či sakrálnost.

Zmiňme se ještě o obrazové výzdobě liturgického prostoru. Obrazy mohou být znamením a mohou plnit zvěstovatelskou úlohu, a tak svým způsobem mohou být službou víře. Stejně jako hudba mohou mít a vyzařovat duchovní obsah. V tomto smyslu mají vhodné a kvalitní obrazy a sochy významnou funkci, neboť uplatňují samostatnou zvěstovatelskou sílu a mají misijní poslání.²³⁷

4. 5 Symbolická místa v liturgickém prostoru

Liturgický prostor a jeho vybavení si jako stvořené věci uchovávají svou profánnost. Svým intenzivním vztahem k Bohu jsou přitom ovšem něčím sakrálním. Čím více je tento vztah k Bohu transparentní, tím silnější je posvátnost chrámu a jeho vybavení. Jmenujme několik symbolických míst v liturgickém prostoru.

Prvně je to ambon, jako místo hlásání radostné zvěsti. Jeho význam je potvrzen při obřadu zasvěcení kostela a oltáře, kdy bohoslužba slova začíná jinak neobvyklým způsobem. První liturgii slova otevírá biskup zvoláním *At' v tomto chrámě zaznívá slovo Boží, at' vám otevírá poznání Krista a službou církve vás vede ke spáse*. Pak se koná průvod s lekcionářem k ambonu odkud lektori čtou mešní perikopy. Pro věřící se tak prostírá stůl slova.²³⁸

Rovněž v epikletické části konsekrační modlitby se zrcadlí důležitost hlásání Božího slova, kdy zaznívá prosba, aby věřící, kteří se budou shromažďovat ke slavení svatých tajemství, se sytili ze stolu slova. Existuje tak úzká vazba mezi ambonem a oltářem.²³⁹

---

²³⁷ Srov. ADAM, A. *Liturgika*, Vyšehrad 2001, str. 406.

²³⁸ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 519.

²³⁹ Tamtéž. str. 526.

Pastorační úvod k lekcionáři vyžaduje, aby pro hlásání Božího slova bylo v prostoru chrámu vyhrazeno místo přiměřené významu Božího slova a umožňující si jasně uvědomit, že ve mši svaté je připraven jak stůl Slova, tak stůl Kristova těla. Zejména musí celému shromáždění věřících usnadnit pozorné naslouchání. Oltář a ambon mají vzájemně korespondovat a být ve správném vzájemném vztahu.²⁴⁰

Dále je to oltář. Oltář i chrám jsou viditelným znamením tajemství Krista a jeho církve.²⁴¹ Církevní otcové starověku na základě úvah o Božím slově neváhali tvrdit, že Kristus tím, když obětoval sám sebe, je obětí, knězem i oltářem.²⁴² Kristus, naše Hlava a náš Učitel, je skutečným oltářem, proto i jeho učedníci jsou duchovními oltáři, na kterých se Bohu přináší oběť svatě prožívaného života. Svědčí o tom výrok sv. Řehoře Velikého: „Čím jiným jsou ti, kteří žijí správně, než Božím oltářem? Právem se tedy srdce spravedlivých nazývají Božím oltářem.“²⁴³ Podle jiné symboliky jsou věřící, kteří v modlitbě předkládají své prosby a přinášejí oběť chvály, živými kameny, ze kterých Kristus, náš Pán, vytváří oltář církve.²⁴⁴

Křesťanský oltář plní úlohu stolu oběti i velikonoční večeře. Je obětním oltářem, na kterém se bude stále svátostně zpřítomňovat oběť kříže, dokud Kristus nepřijde ve slávě. Je rovněž stolem, kolem kterého se shromažďují věřící, aby bohu vzdávali díky a přijímali Kristovo tělo a krev. Ve všech kostelích je tedy oltář „středem díkůvzdání, kterým je eucharistie a k tomuto středu v určitém smyslu směřují ostatní liturgické obřady církve.“²⁴⁵

Z povahy a určení oltáře vyplývá, že je zasvěcen jedině Bohu, neboť jenom Bohu se přináší eucharistická oběť.²⁴⁶ To, že církev při zasvěcování oltáře Bohu také vzdává úctu svatým, je třeba chápat tak, jak to vyjádřil sv. Augustin: ‘Oltáře na

²⁴⁰ BERGER, R. *Liturgický slovník*, Vyšehrad 2009, str. 44.

²⁴¹ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 527.

²⁴² Srov. Sv. Epiphanius, *Panarium II, I, Haeresis 55*: PG 41, 979; sv. Cyril Alexandrijský, *De adoratione in spiritu et veritate*, IX: PG 68, 647.

²⁴³ *Homiliarum ad Ezechielem II, 10, 19*: PL76, 1069.

²⁴⁴ Srov. Origenes, *In librum Iesu Nave*, Homilia IX, 1: SC 71, str. 244. 246.

²⁴⁵ Srov. Pius XII, Encyklika *Mediator Dei*: AAS 39 (1947), str. 529.

²⁴⁶ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 573.

památných místech spojených s kultem mučedníků nestavíme nikomu z nich, ale jedině Bohu, pro kterého oni položili svůj život.²⁴⁷

Křesťané spatřují v Kristu nejen obětníka, který přináší Otcí sám sebe jako obětní dar, ale zároveň i oltář. Všechn lidský kult oběti je Kristovou obětí na kříži zrušen, oltář v pohansko-židovském pojetí už proto není možný. Křesťanská obec ovšem potřebuje ke slavení eucharistické obětní hostiny místo-svatý stůl, kam by přinesla své dary. Zdůrazněním obětního charakteru eucharistie se z tohoto stolu stává oltář, na němž se zpřítomňuje oběť kříže. Symbolické ztotožnění oltáře s Kristem podpořily kamenné oltáře, neboť Kristus je v Novém zákoně nazýván skálou,²⁴⁸ úhelným kamenem²⁴⁹ a živým kamenem.²⁵⁰

Římský pontifikál předepisuje, aby se v nových kostelích zřizoval oltář pouze jeden, takže v jediném shromáždění věřících ukazuje jediný oltář na jediného Vykupitele Ježíše Krista a na jedinou eucharistii církve.²⁵¹ Oltář má být pevný a konsekrovaný. Ohledně stavebního materiálu se s odvoláním na tradici a na symboliku požaduje, aby oltářní menza byla z přírodního kamene. Oltářní sokl může být z jakéhokoliv vhodného materiálu, který je ovšem důstojný a trvanlivý.²⁵² Pokoncilní reforma vyžaduje, aby oltářní prostor byl vhodným způsobem odlišen od ostatního prostoru chrámu mírným vyvýšením, nikoliv však oddělen mřížkami.²⁵³

Uložení ostatků mučedníků a dalších svatých do oltáře nebo pod něj se má zachovávat podle tradice římské liturgie.²⁵⁴ Je však třeba respektovat některé zásady. Prvně ostatky, které se mají vložit do oltáře, musí být tak velké, aby bylo zřejmé, že jsou to části lidského těla. Není proto přípustné vkládat do oltáře pouze nepatrné ostatky jednoho nebo více svatých. Dále je třeba co nejpečlivěji ověřit pravost ostatků, které se mají vložit do oltáře. Je lepší posvětit oltář bez ostatků, než vložit do oltáře ostatky, jejichž pravost není ověřena. Konečně schránka s ostatky se neumísťuje ani na

²⁴⁷ Contra Faustum XX, 21: PL 42, 384.

²⁴⁸ Srov. 1 Kor 10, 4.

²⁴⁹ Srov. 1 Petr 2, 7; Ef 2, 20.

²⁵⁰ Srov. 1 Petr 2, 4.

²⁵¹ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 573.

²⁵² Srov. IGMR, 263. Číslo Všeobecných pokynů jsou uváděna podle Missale Romanum, ed. III z roku 2002.

²⁵³ Srov. IGMR, 258.

²⁵⁴ Srov. IGMR, 302.

oltářní menze, ani nad oltářem, ale s přihlédnutím na tvar oltáře se vloží pod povrch oltářní menzy.²⁵⁵

Oltáři se rovněž vzdává patřičná úcta vyjádřená okuřováním, úklonami a liturgickým políbením. Okuřování jakožto pozdrav Kristu se chápe především ve formě obcházení jako úkon lustrační, očišťující, usmiřující a posvěcující. Obcházení je na jedné straně výrazem vynětí určitého místa z profánní všednosti, na druhé straně čerpáním síly. Má tedy smírný a žehnací charakter.

Tyto motivy vedou také k incenzování darů položených na oltář při obětování. Zapálení kadidla na oltáři při jeho svěcení v římském obřadu má ukázat nový oltář jako Kristův oltář.²⁵⁶ Tento motiv zaznívá v každé incenzaci oltáře. Podobně políbení jako dotek úst je spojováno s motivem předávání síly. Tento motiv také nejspíš probleskuje při uctivém políbení oltáře. Oltář se líbá na začátku mše svaté jako pozdrav a na jejím konci jako políbení na rozloučenou.

Co se týká zdobení oltáře, je zapotřebí jednoho vhodného plátna. Kříž a svícny se mohou umístit buď na oltáři, nebo v jeho blízkosti. Zapovídá se však umisťovat na oltář sochy nebo obrazy svatých.²⁵⁷

Z nových předpisů tak jasně vyplývá snaha ukázat oltář nejen jako ústřední a centralizující místo kostela, ale i jako dominující symbol Otci se obětujícího a věřícím se darujícího Krista.

---

²⁵⁵ Srov. Římský pontifikál, *Zasvěcení kostela a oltáře*, II kap., str. 494.

²⁵⁶ Srov. Zj 8, 3-5.

²⁵⁷ Srov. BERGER, R. *Liturgický slovník*, Vyšehrad 2009, str. 339.

Závěr

Křesťanská obec potřebuje místo pro své shromažďování. V tomto smyslu má chrámová budova nikoliv funkci sakrální, nýbrž funkcionální, tedy umožňující liturgické slavení. To je funkce podstatná, která je odlišením od klasického pojetí chrámu v jiných náboženstvích. Když se začalo užívat slovo *ecclesia*, tak tedy nejen pro živé společenství, ale také pro dům, který je ochraňoval. Kult uskutečňuje sám Kristus, jenž stojí před Otcem a vykonává ho pro ty, kteří se s ním a kolem něho shromažďují. Nelze ovšem vnímat chrám a bohoslužebné slavení jako vzájemný kontrast, ale jako vnitřní souvislost a návaznost náboženských dějin lidstva. Křesťanská liturgie, v návaznosti na židovský vzor, do sebe totiž pojímá také chrám a nenavazuje pouze na synagogu. Samotný význam synagogy spočíval právě v jejím vztahu k chrámu.

Nyní křesťané hledí k východu, vstříc vycházejícímu slunci. Změnil se význam kamenného chrámu, neboť od Krista víme, že Bůh hledá své ctitele, kteří by jej ctili v Duchu a pravdě. Přesto však je tato úcta lokalizována. Je vázána na chrám jako na symbol duchovní skutečnosti. Chrám se zasvěcením stává domem modlitby a zde se schází Boží lid. Tento Boží lid je živým chrámem a každý věřící je duchovním oltářem.²⁵⁸

Touto prací jsem chtěl na základě studia textů, ale i rituálů obsažených v Římském pontifikálu, přiblížit a objasnit teologii a symboliku liturgického prostoru, jak vyplývá z Obřadu zasvěcení kostela a oltáře. Vím, že se mi nepodařilo plně vystihnout všechny aspekty s tím spojené, neboť jak už bylo řečeno výše, vztah Krista a jeho církve je tajemstvím a jako takové jej nelze nikdy plně obsáhnout a pochopit. O liturgii zasvěcení kostela a oltáře lze čerpat z mnoha pramenů. Přidržel jsem se tedy jen těch, které souvisí nejvíc s titulem práce a nejlépe osvětlují danou problematiku. Vzhledem k tomu, že Římský pontifikál je novou liturgickou knihou, pokusil jsem se i o jakýsi kritický pohled.

---

²⁵⁸ Srov. Řím 12, 1.

Věřím, že stejně tak jako pro mě byla práce s textem Pontifikálu velmi teologicky a liturgicky inspirující, bude i pro ostatní čtenáře alespoň důvodem k zamyšlení nad tajemstvím Krista a církve, které zakoušíme již zde na zemi, když se shromažďujeme ve společenství, jejímž obrazem je křesťanský chrám.

Bibliografie

Prameny:

Liturgické knihy

Pontificale Romanum, editio typica, Roma 1977.

Pontificale Romanum, Jussu editum a Benedicto XIV et Leone XIII recognitum et castigatum (DVD).

Římský pontifikál, Praha 2008.

Svaté přijímání a úcta eucharistie mimo mši, Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 2000.

Benedikcionál, Praha 1994.

Caeremoniale Episcoporum, editio typica, Citta del Vaticano, 1984.

Český misál, Praha: Česká biskupská konference, 1983.

Obřady pokání, Praha: Česká biskupská konference, 1982.

Církevní dokumenty

II. Vatikánský koncil, *Věroučná konstituce o církvi «Lumen gentium»*, v: *Dokumenty II vatikánského koncilu*, Praha 1995.

II. Vatikánský koncil, *Konstituce o posvátné liturgii «Sacrosanctum Concilium»*, v: *Dokumenty II vatikánského koncilu*, Praha 1995.

II. Vatikánský koncil, *Věroučná konstituce o Božím zjevení «Dei verbum»*, v: *Dokumenty II vatikánského koncilu*, Praha 1995.

Institutio Generalis Missalis Romani, editio typica tertia, 2002, český překlad: *Všeobecné pokyny k Římskému misálu*, ČBK, Praha 2003.

Katechismus katolické církve, Praha: Zvon, 1995.

Kodex kanonického práva, Praha: Zvon, 1993.

Codex Iuris Canonici z roku 1917 (DVD).

Instrukce *Inter oecumenici*, AAS 56 (1964).

Encyklika *Mediator Dei*, AAS 39 (1947).

Historické prameny

AUGUSTIN, *Sermo 336*: PL 1.

AMBROSIUS, *Epistula 22, 13*: PL 16, 1023.

CYPRIÁN, *De oratione dominica*, 23: PL 4, 553.

CYRIL ALEXANDRIJSKÝ, *De adoratione in spiritu et veritate*, IX: PG 68, 647.

EPIPHANIUS, *Panarium II, I, Haeresis 55*: PG 41, 979.

EUSEBIUS Z CÉZAREJE, *Církevní dějiny X, III*, PL III, 500.

JAN ZLATOÚSTÝ, *Homilia XX in II Cor., 3*: PG 61, 540.

MAXIMUS TAURINENSIS, *Sermo 78*: PL 57, 689-690.

ORIGENES, *In librum Iesu Nave*, Homilia IX, 1: SC 71,244.246.

VIGILIUS, *Epistula ad Profuturum episcopum*, IV: PL 84, 832.

Odborná literatura:

ADAM, A. *Liturgika*, Praha: Vyšehrad, 2001.

ADAM, A. *Kirchenbau*, Freiburg: Herder, 1998.

ALLMEN, J.-J., von. *Biblický slovník*, Praha: Kalich, 1987.

ANDRIEU, M. (ed), *Les Ordines Romani du Haut Moyen Age*, Louvain, 1965.

BERGER, R. *Liturgický slovník*, Praha: Vyšehrad, 2001.

BRAUN, J. *Der christliche Altar*, München, 1924.

EVDOKÌMOV, P. N. *Teologia della bellezza. L'arte dell'icona*, Cinisello Balsamo, 1990.

- FOLTYNOVSKÝ, J. *Liturgika*, Olomouc: Lidové závody tiskařské a nakladatelské, 1932.
- FRANZEN, A., *Malé dějiny církve*, Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2006.
- GIGLIONI, P., *Svatosti Krista a církve*, Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1999.
- GOFFI, T., FIORES, S., de. *Slovník spirituality*, Karmelitánské nakladatelství : Kostelní Vydří, 1999.
- CALABUIG, M. I. Il rito della dedizione della chiesa, in CHUPUNGCO, J. A. *Scientia liturgica V*, Piemme : Pontificio Instituto Liturgico Sant'Anselmo, 1998.
- KOPEČEK, P. Teologie a současná sakrální architektura, in *Studia theologica 13*, roč. 5, č. 3, Olomouc, 2003, str. 16 – 23.
- KUNETKA, F. *Úvod do liturgie svátostí*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.
- KUNETKA, F. *Eucharistie v křesťanské antice*, ed. CMTF UP v Olomouci, Olomouc, 2004, str. 201 – 205.
- MARSCH, M. *Uzdravování skrze svátosti*, Praha : Portál, 1992.
- NADOLSKI, B. *Liturgika I*, Liturgika fundamentalna, Poznań : Pallottinum, 1992.
- NADOLSKI, B., *Liturgika II*, Liturgia i czas, Poznań: Pallottinum, 1992.
- NOVÁK, J. ed. *Teologické texty*, ed. Česká katolická Charita, Praha 1988.
- RAHNER, K. VORGRIMLER, H., *Kleines Konzilskompendium*, Freiburg: Herder 2003.
- RICHTER, K. *Kirchenräume und Kirchenträume*, Freiburg: Herder 1998.
- RIGHETTI, M. *Storia liturgica*. Sv. 4, I sacramenti, I sacramentali, Milano : Ed. Àncora, 1953.
- SCHMAUS, M. *Svatosti*, Bratislava : Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 1992.

SINKA T. *Zarys liturgiki*, Kraków, 1997.

TRUDU, F. *Immagini simboliche dell'Ecclesia nel Rito di Dedicazione della Chiesa.*

«*Haec aedes mysterium adumbrat Ecclesiae*», ed. CLV, Roma 2001.

ZERHAU, L. *Svátostné pokání v různých liturgických tradicích. Aktuálnost dějinného bohatství liturgických forem a teologických pohledů*, Velehrad-Roma : Refugium, 2003.

ZNAK A.-J., *Fundamentalne rzeczywistości liturgii*, Oleśnica 1992.

ZNAK A.-J., *Historia Liturgii*, Oleśnica, 1993.

Seznam zkratek

AAS - Acta Apostolicae Sedis.

IGMR - Institutio Generalis Missalis Romani, editio typica tertia, 2002, český překlad: *Všeobecné pokyny k Římskému misálu*, ČBK, Praha 2003.

LG - Lumen gentium in *Dokumenty II vatikánského koncilu*, Praha 1995.

ODEA - Ordo dedicationis ecclesiae et altaris in *Pontificale Romanum*, editio typica, Roma 1977.

PRG - Pontificale Romano – germanico.

PG – *Patrologia Graeca* I-CLXI, vyd. Migne, J.P. Paris 1857-1866.

PL – *Patrologia Latina* I-CCXVII, vyd. Migne, J.P. Paris 1844-1855.

SC - Sacrosanctum Concilium in *Dokumenty II vatikánského koncilu*, Praha 1995.

Příloha I – Struktura obřadu podle Pontificale Romanum, Jussu editum a Benedicto XIV et Leone XIII recognitum et castigatum

Vstupní obřady tzv. Praeliminaria
<p>Příprava</p> <ul style="list-style-type: none"> - zažehnutí 12 svící uvnitř kostela - uzavření kostela - shromáždění v místě uložení ostatků
<p>Průvod</p> <ul style="list-style-type: none"> - zpěv 7 kajících žalmů, žalm 6, 31, 37, 50, 101, 129, 142 - modlitba před vchodem do nového kostela
<p>Litanie</p>
<p>Asperges</p> <ul style="list-style-type: none"> - exorcismus nad solí+žehnání soli - exorcismus nad vodou+žehnání vody - pokropení lidu
<p>Dialog u vchodu do kostela</p> <ul style="list-style-type: none"> - trojí klepání na dveře kostela - otevření dveří kostela - <i>biskup dělá berlou na prahu znamení kříže</i> - slavnostní vstup do kostela
<p>Hymnus Veni Creator Spiritus</p>
<p>Litanie</p> <p>Psaní abecedy</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>biskup píše berlou do popela na podlaze řeckou a latinskou abecedu</i>
<p>Příprava svatořehořské vody</p> <ul style="list-style-type: none"> - exorcismus nad solí + žehnání soli - exorcismus nad vodou + žehnání vody - žehnání popela - žehnání vína - smísení a žehnání svatořehořské vody
Svěcení oltáře a kostela
<p>Introitus</p> <ul style="list-style-type: none"> - žalm 42 s antifonou Introibo ad altare Dei
<p>Kropení oltáře</p> <ul style="list-style-type: none"> - poznamenání oltářní menzy svěcenou vodou na pěti místech - sedmeré kropení oltáře
<p>Kropení stěn kostela</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>biskup třikrát prochází kostelem a kropí jeho stěny</i> - <i>nakonec z jeho středu kropí do čtyřech světových stran</i>
<p>Preface</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>biskup obrácen k hlavnímu vchodu pronáší prefaci</i>
<p>Žehnání cementu</p>

Přinášení ostatků - pomazání dveří kostela - slavný průvod s ostatky, jejich uložení a zapečetění místa uložení
Trojí okouření oltáře
Mazání oltáře olejem katechumenů - <i>biskup maže oltářní menzu na pěti místech</i>
Mazání oltáře křížem - <i>biskup maže oltářní menzu na pěti místech</i> - okuřování oltáře
Pomazání stěn kostela - <i>biskup maže stěny kostela na dvanácti místech</i>
Preface - <i>biskup pod oltářními stupni pronáší prefaci</i> - <i>na závěr pomaže křížem spoj oltářní menzy a podstavce</i>
Žehnání oltářních pláten, nádob a předmětů pro liturgické užívání
Slavení mše svaté - <i>liturgii slaví biskup nebo farář nového kostela</i> - <i>biskup na závěr udělí apoštolské požehnání spojené s udělením odpustků</i>

Příloha II – Konsekrční modlitba

1. část

Všemohoucí věčný Bože,
ty vedeš a posvěcuješ svou církev, přijmi
naši chválu a dík při této slavnosti, kdy ti
zasvěcujeme tento dům modlitby. V něm tě
budeme uctívat, naslouchat tvému slovu a
slavit svatá tajemství.

Tento dům je znamením tajemství církve,
kterou Kristus posvětil svou krví: tím si
připravil **nevěstu** vznešenou, **panensky**
zářící neposkvrněnou vírou i **mateřsky**
plodnou působením Ducha Svatého.

Svatá církev, je vyvolená Pánova **vinice**;
její ratolesti naplňují celý svět a jsou
pozvedány do nebeského království silou
pramenící ze dřeva kříže.

Šťastná církev, Boží **příbytek** mezi lidmi;
svatý chrám z živých kamenů zbudovaný
na základech apoštolů, sám Ježíš Kristus je
jeho kamenem úhelným.

Vznešená církev, **město** postavené na hoře,
všichni lidé ji mohou jasně vidět. Beránek
v ní září jako nehasnoucí světlo, v ní se
ozývá vděčný zpěv svatých.

2. část

Proto tě, Bože, pokorně prosíme, naplň
nebeským požehnáním toto místo: ať je ti
tento chrám trvale zasvěcen a oltář ať
slouží ke slavení Kristovy oběti.

3. část

Ať zde pramen milosti smývá viny, ať
v tomto prameni, Otče, tvé děti umírají
hříchu a v Duchu Svatém se znovu rodí pro
věčný život.

Ať se zde shromažďují věřící ke slavení
svatých tajemství, sytí se ze stolu tvého
slova a přijímají Kristovo tělo a krev ze
stolu oltáře.

Deus, Ecclesiae tuae sanctificator et rector,
nomen tuum nos decet festivo celebrare
praeconio, quia hodie fidelium plebs hanc
orationis domum, ubi te pie veneratur,
verbo eruditur, alitur sacramentis, solemniter
ritu cupit in perpetuum tibi dicare.

Haec aedes mysterium adumbrat Ecclesiae,
quam Christus suo sanctificavit cruore ut
Sponsam sibi exhiberet gloriosam,
Virginem fidei integritate conspicuam,
Matrem Spiritus virtute fecundam.

Ecclesia sancta, electa **vinea** Domini, cuius
palmitibus mundus omnis impletur, quae
propagines suas, ligno baiulante, suspensas
erigit ad regna caelorum.

Ecclesia felix, **tabernaculum** Dei cum
hominibus, templum sanctum, quod
lapidibus vivis exstruitur, Apostolorum
fundamentis consistens, Christo Iesu lapide
angulari.

Ecclesia sublimis, **Civitas** iugo montis
erecta, perspicua cunctis, et omnibus clara,
ubi Agni lucerna fulget perennis et gratum
resonat canticum beatorum.

Supplices ergo te, Domine, adprecamur:
dignare hanc ecclesiam et hoc altare
caelesti sanctificatione perfundere, ut locus
sanctus semper existat et mensa fiat in
perpetuum Christi sacrificio parata.

Hic unda divinae gratiae hominum obruat
delicta, ut filii tui, Pater, peccato mortui
vitae renascantur supernae.

Hic fideles tui, altaris mensam
circumstantes, memoriale Paschatis
celebrent et verbi Christi eiusque corporis
reficiantur convivio.

At' zde zaznívá radostná píseň chvály, náš hlas at' se připojí ke sborům andělů at'k tobě at' vystupuje stálá prosba za spásu světa.

Ubožáci at' zde nalézají milosrdenství a utlačovaní pravou svobodu, všichni lidé at' prožívají důstojnost Božích dětí a uchovají si ji neporušenou po celý život, aby jednou s radostí vešli do nebeského **Jeruzaléma**.

Skrze tvého Syna, Ježíše Krista, našeho Pána, neboť on s tebou v jednotě Ducha Svatého žije a kraluje po všechny věky věků. Amen.

Hic laudis oblatio iucunda resultet, Angelorum concentibus vox hominum sociata, ac pro mundi salute iugis ad te ascendat oratio.

Hic pauperes misericordiam inveniant, oppresi veram consequantur libertatem cunctique homines filiorum tuorum induant dignitatem, donec ad illam, quae sursum est, **Ierusalem**, exultatntes perveniant.

Per Dominum nostrum Iesum Christum, Filium tuum, qui tecum vivit et regnat in unitate Spiritus Sancti, Deus, per omnia saecula saeculorum. Amen.

Příloha III – Struktura obřadu a symbolické obrazy

VSTUPNÍ OBŘADY	
Vstup do kostela - <i>stanoviště, ze kterého bude průvod k novému kostelu vycházet</i> - <i>průvod ke kostelu, který má být posvěcen</i> - <i>na prahu nového kostela, předání stavby biskupovi</i> - <i>vstup do kostela</i>	matka chrám Jeruzalém město Jeruzalém chrám
Žehnání vody a pokropení - <i>žehnání vody</i> - <i>pokropení lidu, stěn kostela a oltáře</i>	Jeruzalém chrám matka chrám
Chvalozpěv <i>Sláva na výsostech Bohu</i>	
Vstupní modlitba	
BOHOSLUŽBA SLOVA	
Předání lekcionáře	
Čtení z Písma svatého - první čtení - responsoriální žalm: 19B, 8-9. 10. 15. - druhé čtení - evangelium	matka chrám
Homilie	
Modlitba <i>Věřím v jednoho Boha</i>	
KONSEKRAČNÍ MODLITBA A POMAZÁNÍ	
Litanie ke všem svatým	chrám
Uložení ostatků svatých	
Konsekrační modlitba	město Jeruzalém matka nevěsta příbytek chrám vinice panna
Pomazání oltáře a stěn kostela	město Jeruzalém chrám

Okouření oltáře a stěn kostela - <i>okouření oltáře</i> - <i>okouření stěn kostela</i>	chrám
Osvětlení oltáře a kostela	město Jeruzalém matka
BOHOSLUŽBA OBĚTI	
Příprava darů	
Modlitba nad dary	
Eucharistická modlitba	chrám Jeruzalém
Přijímání	matka
Přenesení Nejsvětější Svátosti - <i>modlitba po přijímání</i> - <i>uložení Nejsvětější Svátosti</i>	
Požehnání	příbytek chrám
Propuštění	